

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav etnologie – oddělení kulturologie

Bakalářská práce

FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY
V PRAZE

Marie Kalátová

Život a dílo jihočeského malíře Jana Kojana

Life and work of a painter Jan Kojan

Praha 2015

Vedoucí práce: PhDr. Barbora Půtová, Ph.D. et Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia nebo k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 31. prosince 2015

.....
Marie Kalátová

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Barboře Půtové, Ph.D. za její ochotu vést mou bakalářskou práci, za trpělivost a odborné rady. Dále bych chtěla poděkovat zaměstnancům Státního oblastního archivu v Třeboni za poskytnutí materiálu potřebného ke zpracování práce. Největší dík náleží mé rodině a přátelům za jejich neutuchající podporu během studií.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá životem a dílem jihočeského malíře Jana Kojana, který žil a tvořil v letech 1886 – 1951. Práce se člení celkem do sedmi kapitol, z nichž prvních šest je věnováno osobnímu životu tohoto umělce – jeho dětství, vzdělání, vstupu do manželství, vlivům, které na něho působily, včetně války a studijního pobytu v Paříži a samozřejmě také podrobnému popisu jeho tvůrčí umělecké činnosti. Závěrečná sedmá kapitola pojednává o tom, jak se Kojanovo dílo řadí do širšího kontextu české krajinomalby. Základním podkladem pro napsání této práce byly archivní dokumenty z Kojanova osobního fondu, který je uložen ve Státním oblastním archivu v Třeboni. Cílem práce je shrnout stav dosavadního bádání a poskytnout tak čtenáři co nejvíce informací týkajících se Kojanovy osobnosti a jeho výtvarného díla.

Klíčová slova: Jan Kojan, malíř, život, dílo, krajinomalba, jižní Čechy

Abstract

This thesis focuses on the life and work of Jan Kojan, the painter from South Bohemia who lived and created in 1886 – 1951. The thesis is divided into seven chapters. The first six chapters are focused on the personal life of the artist – his childhood, education, marriage, influences which affected him, including war and educational stay in Paris and it is also focused on detailed description of his creative artistic activity. The final seventh chapter deals with inclusion of the Kojan's work to the wide context of the Czech landscape painting. The basic resources for writing this thesis were archives from Kojan's personal fund which is placed in State Regional Archives in Třeboň. The aim of this work is to summarize the state of the previous research and to provide for the reader as much as possible information related to Kojan's character and his visual work.

Klíčová slova: Jan Kojan, painter, life, work, landscape, South Bohemia

Obsah

Úvod	
1. Dětství.....	
2. Vzdělání.....	
3. Válka.....	
4. Jan Kojan poutník.....	
5. Jan Kojan umělec.....	
5.1 1924 – 1925.....	
5.2 1926 – 1927.....	
5.3 1928 – 1929.....	
5.4 1930 – 1932.....	
5.5 1932 – 1934 (<i>Rybolov</i>).....	
5.6 1935 – 1947.....	
6. Jan Kojan člověk.....	
7. Stáří a smrt.....	
7.1 <i>Převzetí a uspořádání fondu</i>	
8. Kojanovo dílo v kontextu české krajinomalby.....	
Závěr	
Přílohy	
1. Jan Kojan: Můj vztah k českému jihu.....	
2. Kojanovy výstavy.....	
3. Obrázková příloha.....	
Seznam použitých zdrojů	
1. Literatura.....	
2. Internetové zdroje.....	
3. Archivní dokumenty.....	

Celý den mnou lomcuje otázka, jak zachytit alespoň několik okamžiků, nezakreslených, nevymyšlených, pravdivých a všedních, několik okamžiků věčné řeči každodenního života.

(Jiří Kolář, Roky v dnech, 1992)

Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si vybrala, jakožto hrdá patriotka, významnou osobnost našeho kraje, akademického malíře Jana Kojana. Tento jihočeský výtvarník objevil téma, které dosud stálo stranou výtvarného zájmu. Stal se malířem života rybářů, malířem výlovů třeboňských rybníků a krajiny kolem nich. Obsahovou silou své výpovědi o milovaném rodném kraji vstoupil do dějin jako výtvarný představitel podivuhodně mystické krásy třeboňského regionu.

Umělec se narodil v dnes již chráněné krajinné oblasti Třeboňsko, oblasti proslulé svými rybníky, ze kterých pochází naše tradiční kapří štědrovečerní večeře a ve kterém se povolání rybářů a rybníkářů dědilo z rodu na rod od dob jejich renesančního zakladatele Jakuba Krčína z Jelčan (1535 – 1604). Zde, mezi luhy a háji Třeboňska, kterému se vyhnul průmysl, jako tehdy ostatně celým jižním Čechám, a kde se dosud přísně střežilo životní sepětí s půdou a rodové tradice, žil Jan Kojan až do svých třinácti let, ovlivňován atmosférou selského života a každoročními obřady výlovů blízkých rybníků.

Kojanovo umění malíře regionalisty je bez předchůdců a ve své hloubce zcela jedinečné. Od jeho jména a díla nelze odloučit jeho selství a jeho kraj, kraj Jihočecha, jenž se celým svým dílem ztotožnil s rodným venkovem, s venkovskými postavami, i s tvrdou prací těchto sedláků i dělníků na polích a rybnících. Dosud nikdo nevyjádřil tak silně a osobitě duši melancholické krajiny v okolí Třeboně. Pěkně to vyjádřil malíř a kritik F. V. Mokrý v publikaci *Jihočeští malíři a básníci*: „Ze všech jeho obrazů stále k nám zní hluboký základní tón rodného Jihočeska, třeboňského selství a rybářství, země a vody, práce a vzduchu, člověková pohybu a vši té úctyhodné věrnosti tomu, co daly umělci jeho zrod a mládí.“

Cílem této bakalářské práce je podrobně zdokumentovat umělcův život a dílo za pomoci dostupné literatury a archivních dokumentů. Vycházím především z fondu s názvem Pozůstalost akademického malíře Jana Kojana, který je uložen ve Státním oblastním archivu

v Třeboni. Většinou se jedná o dosud neprozkoumané a nepublikované materiály. Nejvíce jsem čerpala ze dvou malířových deníků, které si vedl v letech 1936-37.

Literatury nebylo o Janu Kojanovi dosud vydáno příliš mnoho. První útlou studii o malířově díle napsal Rudolf Rouček roku 1934. Nejstarší ucelená práce o Janu Kojanovi je datována do roku 1945. Jejím autorem je František Kovárna, významný český výtvarný teoretik a kritik. Mezi autory píšící pochvalné texty o Janu Kojanovi dále můžeme zařadit Miroslava Míčka, historika umění a výtvarného kritika, který roku 1961 vydal obrázkovou monografii nazvanou jednoduše *Jan Kojan*, Miloslava Krajného nebo Ladislava Stehlíka. Tento český básník, spisovatel a malíř zmiňuje Kojana nejen ve své trilogii *Země zamýšlená* (1986), lyrickém průvodci po jihozápadu Čech, který je považován za jeho největší dílo, ale také v knize *U Krbu* (1987), v níž autor zaznamenal důvěrné osobní vzpomínky na nejrůznější tvůrčí osobnosti, s nimiž se během své životní cesty seznámil.

Dalším nepostradatelným zdrojem informací o malíři a jeho díle jsou dobové katalogy (například katalog ke Kojanově souborné výstavě, která se konala v Domě umění v Českých Budějovicích na Masarykově náměstí 4. – 25. dubna roku 1948), ze kterých je možno zjistit názvy a ceny vystavovaných děl, dále všelijaké novinové výstřižky a články, vydané k různým význačným událostem, jako byla například pražská výstava Sdružení jihočeských výtvarníků, souborná výstava mistrova životního díla v pražském Obecním domě u příležitosti jeho padesátin nebo stoleté výročí od narození Jana Kojana, jednoho z nejvýznamnějších malířů jižních Čech.

1. Dětství

Malíř Jan Kojan se narodil 10. srpna 1886 v malé osadě nazvané Kojákovice. Tato malebná vesnička se nachází v jižních Čechách, konkrétně na Třeboňsku. Dnes má kolem 150 obyvatel a je vyhlášena od roku 1990 jako vesnická památková zóna¹, díky zachovalým fasádám selského baroka na zdejších statcích a chalupách. Jeho otec tehdy vlastnil v Kojákovících malé a skromné hospodářství. Ačkoliv Janovi rodiče nebyli bohatí, jeho dětství bylo naplněno prostým štěstím venkovského kluka, který se dennodenně probouzel uprostřed panenské přírody plné polí, luk a rybníků a většinu dní se volně potuloval po dědině. Rodné prostředí ho zformovalo pro celý jeho další umělecký život a udalo hlavní směr jeho výtvarné tvorby.

Kojanův otec se jmenoval Jakub a dobové prameny ho popisují jako přísného a vážného muže, postavy velké a štíhlé, světlých modrých očí, s orlím nosem a kotletami po stranách, který byl velmi šikovným řemeslníkem. Živila ho nejenom práce na kojákovickém čtvrtlánu, přivydělával si i různými řemesly, která se naučil jako samouk. Ve volném čase tkal, truhlařil, bednařil či hodinařil (Míčko, 1961, s. 8-9). Získal si takovou popularitu a jméno v okolí, že se k němu hrnula práce ze všech stran. Nejvíce bylo potřeba pro venkovskou domácnost vyrábět putny, džbery, sudy, přeslice, kádě na zelí a jiné praktické věci. To bylo pro Jakuba Kojana větším potěšením, než práce na poli a litoval, že ho jeho otec nikdy nedal vyučit nějaké pořádné řemeslo. V pozdějších letech, když se objevil nový druh řemesla, cementářství, vyráběl i cementové výrobky.²

Bylo třeba nejen splatit dluhy na místě váznoucí, nýbrž také uživit rodinu, která se postupně rozrůstala a vyžadovala, aby se otec řádně přičinil: po prvorozeném Janovi přišli na svět ještě dvě dcery a dva synové - Marie, Anna, František a Josef. Jan již od malička poznával cenu peněz, a proto se s nimi také naučil po celý život rozumně a hospodárně zacházet. Jeho otec si zřídil pro svou řemeslnou práci dílnu v přední místnosti domu, zatímco zbytek domácnosti obýval menší světnice. Později byl v této dílně objeven úplně první Kojanem vyvedený portrét, kterému jako model bezděčně posloužil tehdejší kojákovický purkmistr³ Běhounek. Obraz byl namalován obyčejným uhlem z kamen, a protože již tehdy měl dnešní mistr Kojan smysl pro karikování, vyznačoval se purkmistrův portrét i náležitým zvýrazněním jeho nejcharakterističtějších předností: orlího nosu, ohnutých zad a vystouplých lopatek.⁴

¹ Viz. vyhláška Jihočeského KNV ze dne 19.11.1990 o prohlášení památkových zón ve městech a obcích Jihočeského kraje.

² SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 1, inv. č. 2, sign. I. B., fol. 48.

³ Purkmistr = nejvyšší představitel obce.

⁴ SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 10, inv. č. 15, sign. V. A, novinový

Prvorozený potomek byl podle tehdejších zvyklostí předurčen k tomu, aby se jednou staral o zděděné hospodářství. Jako malý hoch byl proto Jan odmala veden k tvrdé práci na poli, od které se však často utíkal k dětským hrám se svými vrstevníky (Míčko, 1961, s. 9). Své mládí popisuje Jan Kojan ve svém deníku takto: „*Chlapecká léta jsem prožil šťastně, v přírodě volné, otevřené na pastvišti k Třeboni u lesa mezi rybníkem Votušilem a Novým s kluky a děvčaty při pasení husí a dobytka. Místo kolem těchto rybníků bylo tak krásné pro bohatý život a činy pasáků. Byl tam krásný různobarevný písek, v místě kde se vybíral i pro budoucí potřebu, vedle bytu studánka s bílým písčitým dnem orostlá sítím, z níž jsme stéblem pili a zaháněli v letních žárech žízeň. Na kopcích, jaké bývají na pastvinách často, jsme našli rezavá kropenatá vajíčka čejky. Tyto žily mezi náma a dobytkem jak kamarádi, nikdo jim neublížil.*“⁵

Od jara do podzimu se páslo denně. V létě se děti chodily každý den vyřádit do některého z rybníků, mazaly se bahnem, až vypadaly jako černoši a skákaly do vody. Během pastvy spolu hrávaly všelijaké pasácké hry, jako například vybíjenou, chytačku, na vobrátku nebo točení kolomáze. Stavěly se boudy z chvojí u drnů proti dešti, dělaly se cihly, stavěla se malá zvonice, chodilo se na jahody, na houby, pekly se brambory, vyráběly se luky a šípy, dělaly píšťalky, firkačky, kola, vybíraly se mladé vrány z hnízd. „*Těch čápů co přilétalo, brouzdalo se po kraji zarostlého rybníka Nový mezi spoustou skokanů. Těch racků, to chytání žab, střelení patronama v ohni, bzučení uvázaným kamínkem na biči, orání s malými ploužky po mokré cestě po dešti, to koupání, potápění se, plavení dobytka, vybírání včel, cvrčků...*“⁶

Kojanova maminka Kateřina, rozená Králová, narozena roku 1853 v Nepomuku u Šalmanovic, hospodařila u svého otce až do svých 32 let, neboť ten brzy ovdověl a už se neoženil. Tím svou dceru zdržel od vdavek, proto byla o mnoho starší, než její budoucí manžel Jakub. Její postava byla menší, plná, vlasy i oči jiskrně černé. Kateřina byla vychována zbožně, jelikož její otec byl starý písmák a nábožensky uvědomělý starosta. Zнала díky němu mnoho lidových prúpovídek a pořekadel. Ráda čítávala knihy, které byly psané starým švabachem. Byla velmi přičinlivá, pracovala dlouho od rána do noci, přesto neztratila smysl pro humor, milovala smích a celá obec ji pro její veselost měla ráda.⁷

Rok za rokem prožíval Jan Kojan život na vsi, kde každý musil zastat kus práce a zasloužit si tak svůj krajíc chleba. Ze všeho nejvíce se pokaždé těšil na barevný podzim, kdy se konaly výlovy velkých rybníků v sousedství nebo i v samotných Kojákovících, jež se tehdy

článek *První portrét Jana Kojana*, 1950, autor neuveden.

⁵ SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 1, inv. č. 2, sign. I. B., fol. 46-47.

⁶ Tamtéž, fol. 46-47.

⁷ Tamtéž, fol. 49.

pyšnily rovnou třemi návesními rybníčky - Dolním, Horním a Žákovcem. A za humny, ať už to byl Spolský, Nový Svět či Rožmberk, největší rybník na světě⁸, býval hoch přítomen nejenom jako pozorovatel, ale i jako paběrkař. Občas se i sám pokoušel chytat ryby, namísto pravého čeřenu mu zprvu posloužilo mamčinino cedítka na mléko.⁹

Obr. č. 1 – Rodné stavení v Kojákovících (1913).

Se svým otcem se Jan často vypravoval na trhy, poutě a jarmarky do Třeboně, Českých Budějovic a dál, do Říмова, Trhových Svinů a Dobré Vody (Míčko, 1961, s. 9). Na takových cestách se před ním v celé své kráse rozevírala jihočeská rovina až k hraničním Novohradským horám. Pole a pastviny, lesy a rybníky, vesnice a městečka, blankytné nebe nad zemí, všechno mu splývalo v majestátní panorama. Na vlastní pěst se vydával odkrývat tajné kouty a záhyby bohatě členěné krajiny, tuňky schované v houštinách plných zvěře a ptactva, břehy porostlé mechem a rákosím, zrádné mokřady a rašeliniště, bublající potůčky v olšovicích, prastaré duby na zablácených rybníčních hrázích a uprostřed lesních lučin, melancholická zátiší, bílé domy v zahradách, dvorky a kůlny, stodoly, barokní kaple či gotické kostelíky.

Kojan nezůstal sám v okouzlení přírodními krásami svého rodiště. „*Není spanilejší krajiny v České zemi nad tebe, Třeboni, panno, princezno snící a tajemná! Do tvých snů teskní zpívající kašna a rákosníci se probouzejí do jiter; která nikde na světě nejsou krásnější*“ (Stehlík, 1986, s. 169), oslavuje krásu třeboňské krajiny Ladislav Stehlík v druhém díle své *Země zamyšlené*.

Takto popisuje v deníku Kojan své umělecké začátky: „*Když jako venkovský chlapec jsem v letech 1892-99 navštěvoval venkovskou školu v obci Kojákovících na Třeboňsku, býval u mne velký sklon ke kreslení a malování barvou. Již tehdy učitel, když viděl moje soukromé*

⁸ Dle sdělení Rybářského sdružení ČR, dostupné na <http://www.ptejteseknihovny.cz/dotazy/nejvetsi-rybnik-na-svete>.

⁹ SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 10, inv. č. 15, sign. V. A, novinový článek *Jan Kojan, ryby, rybáři a výlovy*, 1985, autor neuveden.

*kresby koní, krav, kohoutů, slepic a jiného domácího zvířectva, které tehdy v prostředí selského života mne nejvíce obklopovalo doma a hlavně na pastvě, vybíral pro mne ke kreslení (výjimkou proti ostatním) předlohy ornamentálně bohatší i barevnější, z čehož jsem měl nesmírnou radost, zvláště když se objevily po kreslení v přímkách křivky s nějakou zajímavější a barevnější kombinací. Tu začaly u mne jakési požítky z práce a tak jsem vždy řádně splnil svůj úkol.*¹⁰

V té době se začaly zavádět místo starých válcových úlů skříňky pro včely a Kojanův otec jako všestranný řemeslník samouk také jeden takový úl vytvořil. Jan Kojan ho pak omaloval národními ornamenty. Jeho zušlechťovací práce se rozšířila po sousedních obcích a v okolních sadech se to brzy hemžilo barevnými včelími skříňkami. Po takovém uměleckém projevu v malování a zdobení (později i selských světnic) se učitel kojákovické dvoutřídky Jan Burda poradil s Kojanovým otcem a oba se rozhodli poslat Jana ho do Bechyňské školy na keramickou malbu. Jelikož na tuto školu mohli žáci chodit až od svých čtrnácti let, byl Jan Kojan nejprve ve 13 letech umístěn do Českých Budějovic na reálku a odtud pak po jednom roce přešel do Bechyně.¹¹

Obr. č. 2 – Jan Kojan ve svých 17 letech (r. 1903).

Roku 1904, především na přičinění Kateřiny Kojanové, která toužila hospodařit na pořádném selském gruntu, zakoupil Kojanův otec velké selské stavení v sousední obci Lhota od sedláka Řežába, který měl za ženu jeho sestru Annu. Řežáb byl již starý, proto se rozhodl svůj velký statek prodat. Uvolněné místo v Kojákovících zakoupil bratranec Jakuba Kojana Tomáš Brychta (Stehlík, 1987, s. 170). Rodiče s dětmi se tedy přesídlili do Lhoty. Kojanově mamince však nebylo dopřáno dlouho se radovat z nového a většího hospodářství. Ustavičná

¹⁰ SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 1, inv. č. 2, sign. I. B., fol. 1-3.

¹¹ Tamtéž.

práce a náročný třetí porod Kojanovy sestry Anny se jí staly osudným. Dostala kýlu (přehození střev), která jí po léta trápila. Pouhý rok po tom, co se rodina přestěhovala, zemřela Kateřina Kojanová na následky kýly. Bylo jí tehdy pouhých 52 let.¹²

Jak uvádí Jan Kojan ve svém deníku, jeho maminka rozhodla těsně před nemocí o jeho vstupu na Uměleckoprůmyslovou školu, když otec již k nějakým finančním příspěvkům nebyl svolný. „Byl jsem již dva roky zaměstnán v Rakovnické keramické továrně. Vstoupil jsem na rok ještě do Bechyňské keramické školy a pak se dostal na UMPRUM do Prahy co stipendista. Otec po smrti maminky se za rok oženil tak špatně a hloupě se vdovou se 4 dětmi, že další život vlastních dětí i jeho byl nešťastný. S touto měl ještě 4 děti.“¹³

Nakonec selské místo ve Lhotě přešlo do cizích rukou. Co se týče Janových sourozenců, bratr Josef zůstal v rodném kraji a živil se výrobou cementového zboží v nedalekých Mladošovicích, kde navíc vlastnil hostinec. I sestra Marie zůstala věrna Třeboňsku, obývala malé stavení nedaleko Borovan. Druhé sestře Anně se narodil syn, avšak po jeho náročném porodu záhy zemřela. František, který nějaký čas studoval keramiku v Bechyni, stejně jako starší bratr Jan, odcestoval bez jakéhokoliv rozloučení s rodinou do Ameriky. Nikoliv z nedostatku, nýbrž z touhy po něčem novém a velkém v zemi fantastických vymožeností a pokroku. Realita se však od jeho rodné hroudy, na kterou byl zvyklý, lišila až příliš. Tragicky zde roku 1914 ukončil svůj život v pouhých 19 letech.¹⁴

Obr. č. 3 – Muž s kosou je Kojanův bratr František, vlevo od něj stojí otec rodiny Jakub Kojan, úplně nalevo sestra Anna.

¹² SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 1, inv. č. 2, sign. I. B., fol. 49.

¹³ Tamtéž, fol. 50.

¹⁴ Tamtéž, fol. 50.

2. Vzdělání

Blížil se konec devatenáctého století, když chlapec odešel za vzděláním do Českých Budějovic, avšak na místní reálce studoval pouze jeden rok. Učil ho zde prof. Petr Rada, otec malíře a spisovatele Vlastimila Rady, od něhož Jan, jakožto nejlepší žák, dostával zdarma papír a barvy.¹⁵ Od roku 1901 začal Kojan navštěvovat bechyňskou keramickou školu. A zde poprvé poznal jinou hlínu než tu, kterou znal z polí a rybníčních břehů. Tato hlína byla poslušná a ochotná vzít na sebe jakýkoliv tvar, který se jí rozhodl přidělit. Kromě kreslení byla hlavním předmětem malba keramická, ať už na vázách, talířích nebo dlaždicích. Již tehdy Kojana poutaly především figurální motivy, ve kterých se projevoval život, na rozdíl od abstraktních ornamentů. *„Byl také případ, kdy jsem byl profesorem potrestán za to, že jsem odbyl výkres podle ornamentální nezajímavé předlohy a byl poslán za trest kreslit na stupínku u tabule. Pohana před ostatními se mi vryla pro vždy do paměti“*, poznamenal si do svého deníku Kojan.¹⁶

Ale ani v Bechyni moc dlouho nevydržel. Roku 1903 ze školy odešel a našel si práci v Rakovnické továrně na kamna a šamot, kde si keramikou vydělával dvě léta na živobytí. Nebyla to pouze hmotná potřeba, ale i bytostná nechuť ke „školní moudrosti“.¹⁷ Prováděl zde v době, kdy byly moderní řezané mozaiky, například návrhy malířů Klusáčka, Jakšího či Köhlera (Kovárna, 1945, s. 25).

Obr. č. 4 – Jan Kojan během studií v Bechyni, první zleva.

Roku 1906 se jako dvacetiletý mladík navrátil Jan do školních lavic, konkrétně do lavic pražské Uměleckoprůmyslové školy. Zde byl žákem Emanuela Dítěte, Arnošta

¹⁵ SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 1, inv. č. 2, sign. I. B., fol. 3-4.

¹⁶ Tamtéž, fol. 5-6.

¹⁷ Zdroj: Novinový článek *Malíř Jan Kojan objevil téma výlovů rybníků*, Dagmar Blümllová (MF Dnes, 25. 1. 2000).

Hofbauera, K. V. Maška a jeho školy dekorativní malby, chodil na večerní akt k Janu Preislerovi, modeloval u Ladislava Šalouna a Luďka Wurzla a pomalu, ale jistě se vytvářela jeho výtvarná osobitost (Míčko, 1961, s. 9). Odtud po šesti letech přestoupil na Akademii výtvarných umění v Praze, kde nějaký čas strávil u Vojtěcha Hynaise¹⁸ a následně zakotvil ve speciálce německého malíře Karla Krattnera (Krajný, 1979, s. 1).

Do svého deníku si Jan Kojan poznamenal: „V roce 1912 po absolvování jsem udělal zkoušku na malířskou akademii do specializace prof. Hynaise. V této jsem nebyl spokojen a po roce jsem přestoupil do specializace prof. Krattnera, kde se malovaly fresky a malby kostelů. Pod jeho vedením jsem vytvořil první větší obraz 2 x 1 m „Procesí“ (1913-14). Jeho metoda a duch byly přátelštější nežli byrokratického Hynaise. Také byla u něho větší volnost, pracovalo se samostatně a nepilovaly se modely. Již tehdy hleděl, aby se každý vyjadřoval samostatně, těžil z vlastních poznatků z mládí a prostředí, ve kterém vyrostl.“¹⁹

Na obou školách prošel Kojan ateliéry mnohých významných umělců, mezi nimiž nechyběli ani sochaři, ale pro sebe stále nenalézal tu pravou uměleckou cestu. Trefně to ve své knize poznamenal Miloslav Krajný: „Konzervativnost, dekorativní uhlazenost a neživotná virtuozita jeho učitelů stěží mohly nalézt pochopení u mladého malíře, který si ze svého venkovského domova přinášel nezkrášlenou představu o životě, utkanou z prostých, nezapomenutelných prožitků dětství a raného mládí.“ (Krajný, 1979, s. 1-2) Snad jenom německý malíř Karl Krattner, konzervativní odchovanec mnichovské školy, si mohl přičíst určité zásluhy na Kojanově uměleckém vývoji, i když ani ne tak vlastním dílem, jako spíš svým vřelým vztahem k dílu vlámského malíře a velkého regionalisty Pietera Brueghela (Kovářna, 1945, s. 25). Brueghel jako první maloval krajinu jako „uzavřený výsek skutečné přírody“, bez příkras, právě tak, jak ji na vlastní oči viděl (Květ, 1940, s. 13).

Poznání jeho zalidněných pláten a výrazu prací zaujatých figur znamenalo pro Kojanovu uměleckou cestu důležitý mezník. Nejcennějším ziskem jeho výtvarných studií, která nepřinesla valné umělecké výsledky, bylo zjištění, že osudem mu bude figurální malba a tématem každodenní život obyčejných lidí (Krajný, 1979, s. 2). Důkazem toho mohou být jeho dvě první velké kompozice – „Procesí“ (1914) a „Pout“ (1919).

¹⁸ Autor současné opony Národního divadla (1883).

¹⁹ SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 1, inv. č. 2, sign. I. B., fol. 8-9.

Obr. č. 5 – Pieter Brueghel: „Svatební tanec v přírodě“ (1566).²⁰

3. Válka

Mezi těmito dvěma obrazy se odehrála další, nikoliv akademická zkušenost. Roku 1914 byl Kojan přímo ze školy povolán a odvelen na východní frontu. Záhy byl v bitvě o Przemysl zajat carskými jednotkami a prožil dlouhou a strastiplnou pouť, která ho zanesla až do ruské Usmaně²¹. V těžkých časech Janovi velmi pomohl jeho malířský um. Velitel zajateckého tábora si od něho nechal namalovat podobiznu svého nedávno padlého syna, a aby mu usnadnil práci, poskytl mu samostatné ubytování a dokonce mu dovolil volný pohyb po městě. Kojanova pověst umělce se rychle rozšířila, přibývalo mu zákaznictva jak mezi důstojníky, tak mezi měšťáky. Všiml si ho i jeden velký pán – předvoditel dvorjanstva (představitel šlechty u dvora), kníže Vjazemskij, vzal ho i na nějaký čas na svoje venkovské sídlo (Míčko, 1961, s. 10).

V Usmani se Jan seznámil s tamější učitelkou Jelizavetou Vindrajevskou, s níž se posléze oženil. Žili spolu v Kozlově (dnešní Mičurinsk), v Tambovské oblasti. Kojan se tu na nějaký čas stal také učitelem – na nově zřízeném sovětském gymnáziu vyučoval kreslení a dalších pět předmětů. Mladí novomanželé prožili svoje líbánky ve víru revoluce. Jelizaveta požádala o zproštění ze školní služby a pracovala v kanceláři. Když Jan Kojan onemocněl břišním tyfem, zůstal zcela odkázán na Jelizavetin skromný výdělek, který v době občanských nepokojů a zásobovacích potíží zdaleka nepostačoval (Stehlík, 1987, s. 171). Bylo nezbytné, aby se nemocí zesláblý Jan Kojan vrátil domů. Ještě před tím se stihl podílet na slavnostní výzdobě města u příležitosti prvního výročí Říjnové revoluce (Míčko, 1961, s. 10).

²⁰ Dostupné na [https://cs.wikipedia.org/wiki/Pieter_Brueghel#/media/File:Pieter_Bruegel_de_Oude_-_De_bruijloft_dans_\(Detroit\).jpg](https://cs.wikipedia.org/wiki/Pieter_Brueghel#/media/File:Pieter_Bruegel_de_Oude_-_De_bruijloft_dans_(Detroit).jpg).

²¹ Zdroj: Novinový článek *Malíř Jan Kojan objevil téma výlovů rybníků*, Dagmar Blümlová (MF Dnes, 25. 1. 2000).

Domů se Jan Kojan navrátíl roku 1919 jako třiatřicetiletý zralý muž. Jeho přítel mu v Praze sehnal práci učitele na průmyslovce, a zatímco jeho vrstevníci dávno debutovali, Jan Kojan se vrátil k přerušnému studiu. Akademii absolvoval až v roce 1922. Během toho se stále neúnavně pokoušel najít vlastní umělecký výraz (Krajný, 1979, s. 3). Pobyt v revolučním Rusku pravděpodobně vedl k umělcovu zvýšenému sociálnímu uvědomění – ostatně po jeho návratu u nás zrovna stoupala vlna tzv. *sociálního umění*, formovaná hlavně kolem Karla Holana, Miloslava Holého či Pravoslava Kotíka, která byla souběžná s vlnou proletářské poezie, v níž můžeme sledovat přímý ohlas ruské revoluce (Krajný, 1979, s. 5).

Kojan tehdy hodně uvažoval o poválečné době, plné bídy a strádání. Sám ještě churavý a po přežitím tříměsíčním tyfu velmi zesláblý, musel chodit na injekce do ambulance poblíž nemocnice milosrdných bratří v Praze Na Františku. Tam viděl zbědovaný český národ, sešlý tělesně i duševně, toužící po životě alespoň skrze injekce. „*Kreslil jsem tam zároveň pokradmo a pak namaloval obraz „Injekce“. Je to dojem chudoby a útrap s nemocí, působící citově a expresionisticky.*“ Když pak ve volných chvílích chodil přes pražskou Stromovku až za Troju trochu se osvěžit na čerstvý vzduch, slyšával zpívat a hrát na citeru a na housle slepce, kterého válka připravila o zrak. To na něj zapůsobilo velmi těžkým dojmem. Výraz tváře, vypouklost, jakési opuštění osleplého a jeho smutný zpěv, to vše dalo podnět k obrazu „*Slepi muzikanti*“ (1920), který dodnes slouží jako upomínka na běsy války.²²

Obr. č. 6. – Jan Kojan se svou manželkou Jelizavetou (1925).

Po příjezdu zpět do vlasti se Jan Kojan často vracel na svůj milovaný jih Čech, hlavně do Mladošovic u Třeboně²³, kde jeho bratr Josef vlastnil hostinec. Vznikly zde jeho mistrné vesnické kompozice, jako například „*Návrat z pole*“ (1923) nebo „*Selský dvůr*“ (1935).

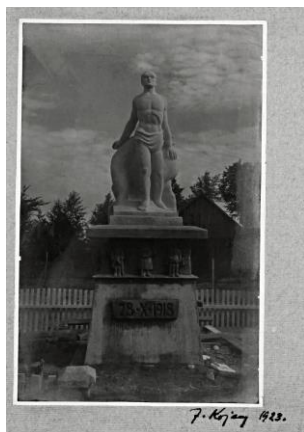
²² SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 1, inv. č. 2, sign. I. B., fol. 13-14.

²³ SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 10, inv. č. 15, sign. V. A, novinový článek *Jeden z velkých*, Václav Stráž, Jihočeský tisk, 31.5.1940.

Začal se také zajímat o rybářské motivy a mezi lety 1921-22 vytvořil vánoční výjev „Nakládání ryb na sádkách“, první větší obraz ze života rybářů. Zde byla „vyřčena předpověď jeho budoucího rybářského cyklu a v robustních, zemitých tvarech se objevil již i náznak příštího výtvarného názoru“ (Krajný, 1979, s. 5). Můžeme již postřehnout osobité rysy jeho umění, především charakteristickou „pádnost a zemitost“ (Míčko, 1961, s. 12). V roce 1923 vytvořil obraz „Selská rodina“, kde řešil pojetí i způsob malby úplně samostatně. Barevně je to dílo poměrně dost zemité, zkoncentrované na syntetický pohled, kompozičně uzavřený do přísnějších a zjednodušených forem. Mladý sedlák se vrací z práce na poli a mladá selka s dvěma dětmi mu jdou naproti. Na pozadí statek s vesnicí, nálada k večeru. Podání je širší, drsnější a obrysově ostré.²⁴

Do tohoto období se řadí i mistrovo dvouleté sochařské extempore, které mělo svůj počátek v tesání náhrobků padlým v rodných Kojákovcích a o rok později v nedaleké obci Branné u Třeboně. Dominantou kojákovického pomníku je symbolická figura muže, který představuje probuzený národ, jež ze sebe shazuje tíhu hermelínu a žezla.²⁵ Dále Jan Kojan vysekal v žule reliéf na náhrobek svých rodičů a sestry Anny, která zemřela následkem porodu svého dítěte, umístěný na mladošovickém hřbitově. Anna také dala podnět k námětu tohoto reliéfu – je to klečící žena její podoby, která zasadila nový život, obrazně rostlinu do země, odklání se a opouští tuto pozemskou pout', její duše odlétá vzhůru k nebi v podobě holubice.²⁶

Návraty k domovu nechaly znovu vyplout na povrch dávné zážitky a s nimi i přesvědčení o nevykořenitelné ryzí sounáležitosti s rodnou sedláckou půdou.

Obr. č. 7 a 8 – Pomník padlým v 1. světové válce (42 m), vyroben z pískovce roku 1923, který Jan Kojan věnoval své rodné obci, Kojákovcům u Třeboně.

²⁴ SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 1, inv. č. 2, sign. I. B., fol. 16.

²⁵ Tamtéž, fol. 18.

²⁶ Tamtéž, fol. 18-19.

Obr. č. 9 – Pomník padlým pro Brannou u Třeboně, provedení v umělém kamení, vyroben roku 1924.

4. Jan Kojan poutník

Musel však ještě přijít půlroční pobyt v Paříži, aby to, co tak ztěžka a dlouho dozrávalo, přineslo své plody. S Krattnerovou školou Kojan navštívil Vídeň, Lipsko, Drážďany či Berlín, především se však v roce 1926 vydal na vlastní pěst do Paříže, aby poznal v jejích četných muzeích a galeriích díla klasiků moderního malířství i umění současné (Kovárna, 1945, s. 29). Z bechyňské školy znal Kojan předního kubistického sochaře Ottu Gutfreunda. Často ho v Praze navštěvoval a on mu o Paříži hodně vyprávěl. Především díky němu si Kojan dodal odvahy a podal žádost o podporu ministerstva, které jeho žádosti vyhovělo, a on se tak dostal do Paříže na studijní cestu.²⁷

Naštěstí pro Kojana se v pařížském výstavním pavilonu Grand Palais tehdy konala velká výstava, která podávala přehled od impresionismu a Cézanna až k nadrealistům – tedy souhrn zhruba třiceti let francouzského umění (Kovárna, 1945, s. 30). Celé dny chodil malíř po výstavách a uměleckých salonech a pozoroval, studoval, přímo hltal z veletoku živého umění. Ačkoliv už předtím znal některá jména zde vystavujících umělců z reprodukcí, zjevil se mu nyní jejich svět v pravém světle a barvě. Nebyla zde malá podřadná plátna, každý vystavil to nejlepší a největší. Do deníku si Kojan poznamenal: „*Neodolal jsem aspoň šesti návštěvám, bystril svoji paměť, porovnával a uvažoval. Byl jsem drcen svojí malostí a dřívější slepotou. Tolik toho bylo a každý pro sebe jako z ocele. Jak malé je to u nás a jak někde hloupě nafouklé.*“²⁸

²⁷

SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 1, inv. č. 2, sign. I. B., fol. 24-25.

²⁸

Tamtéž, fol. 26.

Teprve jako čtyřicetiletý se Jan Kojan seznamoval se světoznámými jmény, množství lákavých příkladů jej však nesvedlo z cesty. S jemu vlastní důkladností šel za naplněním výtvarných představ, k nimž se již jednou přiblížil, byť zatím jen v náznaku a vzdáleně. Současný styl jeho vlastní malby se mu zdál suchý a málo živý. Chtěl navázat na zemitou a hutnou malbu svého obrazu „*Nakládání ryb na sádkách*“ a najít výtvarný způsob, kterým by co nejlépe vystihl tíživou hmotnost ploch rybníků a těžkou prací ztvrdlých postav rybářů, neobratně se pohybujících v rybničním bahně. Našel jej především za pomoci francouzských malířů Dunoyera de Segonzaca (1884 – 1974) a Marcela Gromaira (1892 – 1971).

Segonzac, malíř sluncem prozářených krajín kolem Paříže, „*chvalořečník života a bytí ve hmotě*“ (Kovářna, 1945, s. 30) byl Kojanově představě vážné, zachmuřené a velebné krajiny jeho domova sice poměrně vzdálen, naučil se však od něj vyjadřovat charakter hmoty hutnými a pastózními plochami mazlavé olejové barvy, vrstvit tíhu země a bahna vylovených rybníků i rybářských postav v těžkých a neohybných oblecích (Míčko, 1961, s. 13). Daleko větší a hlubší význam mělo však poučení nalezené u Gromaira, o několik málo let mladšího Janova vrstevníka, který, stejně jako on, pracoval bez ohledu na vládnoucí směry a bez návaznosti na jakoukoliv malířskou školu. „*Byl mu blízký svým sociálním citěním – maloval dělníky, nakladače z přístavů a zemědělce – a jeho dílo zaujalo Kojana především svou celistvou a sochařsky pevnou formou i tím, jak v něm malíř dokázal geometrizaci tvarů dojit až k samým základům tektoniky lidské postavy a vtisknout jí monumentálnost architektury.*“ (Krajný, 1979, s. 6-7) Gromairův předmětný a konstruktivní expresionismus ho vedl k výtvarně soustředěnějším výsledkům (Míčko, 1961, s. 13).

U obou umělců našel Jan Kojan příklad moderního realismu, který neusiluje o dokonalé zpodobnění námětu, ale který naopak vytváří svébytný obraz skutečnosti, a to specifickými výtvarnými prostředky (Míčko, 1961, s. 13). Objevil-li u Gromaira poučení o stavbě obrazu a u Segonzaca o tom, jak zacházet s barvou, dovedl posléze využít tyto poznatky svobodně a zcela po svém „kojanovském“ způsobu.

Studijní pobyt v Paříži mu byl tak mocným podnětem, že znamenal zcela zásadní kvalitativní skok v jeho tvorbě. Mezi lety 1928 – 1929 se tak Jan Kojan pouští do tvorby opravdu intenzivní, kterou jakoby si chtěl vynahradiť to, co v předchozích letech zameškal. Setkání s francouzským malířstvím jihočeského výtvarníka umělecky dohotovilo a dodalo mu sebevědomí. Přesvědčil se, že cesta, na kterou vykročil ještě před dokončením Akademie obrazem „*Nakládání ryb na sádkách*“, je ta pravá. Setřásl pomalost a nerozhodnost a vrhl se do díla. Ačkoliv to zní paradoxně, tak pravou podobu svého domova objevil Kojan teprve v cizině.

5. Jan Kojan umělec

Jak již bylo zmíněno výše, Jan Kojan se ze svého pařížského intermezza, které znamenalo důležitý mezník v jeho výtvarné kariéře, vrací jako proměněný. S novou dychtivostí, jakoby si chtěl vynahradit svou uměleckou odmlku, jelikož během zahraničního pobytu nenamaloval jediný obraz. Téma jeho děl se nemění, ovšem jeho přístup k práci se zdá být intenzivnější než dřív, zbavený odmlk a nerozhodnosti (Krajný, 1979, s. 7). Paříž mu otevřela rozhled do světa, pomohla mu zorientovat se v proudech současného umění, vytrýbila a prohloubila jeho malířský cit, dokončila vyhraňující se profil budoucího mistra. Pochopitelně však Kojan výtvarně tvořil ještě před svým odjezdem. Poválečná léta zanechala v jeho duši tesknotu a zároveň touhu něco změnit, podpořit svým uměním zrod mravní očisty a víry v nové a lepší časy. Jeho obrazy tak byly takovou „zповědí dojatého nitra“, často zjednodušený ideovostí a poetičností (Rouček, 1934, s. 8).

5.1 1924 - 1925

Po četbě Holečkových „Našich“ před válkou a po ní, namaloval Kojan obraz s názvem „Z našeho kraje“ (1924), jehož skicu spisovateli věnoval. Prý, když se začel do tohoto díla a pozorně jej promyslel, prohlásil přímo manifestačně, že si nad ním uvědomil sám sebe a že mu utvrdilo jeho vlastní uměleckou cestu (Stehlík, 1987, s. 170). Monumentální jihočeská epopej Naši, která popisuje život venkovských obyvatel jihočeské víscky Stožice, byla vydávána v letech 1897 – 1930 a její selský hrdina se shodou náhod také jmenuje Jan Kojan (Míčko, 1961, s. 12). Po vystavení obrazu se malíř s autorem románového cyklu Josefem Holečkem seznámil osobně, každý pátek k němu pak chodil na besedu i se svou manželkou Jelizavetou. Jan Kojan velmi rád vzpomínal na dobu, kdy se seznámil s mistrem Holečkem a byl představen jeho rodině jako skutečný jmenovec románového hrdiny, o jehož jméně se Holeček domníval, že je zcela vymyšleno.²⁹

Obraz „Z našeho kraje“ je o něco více obsahovější než většina Kojanových prací. Je zde vyobrazen typický jihočeský sedlák v popředí na poli, který se drží za kleče pluhu, za ním zůstává vyoraná brázda, v pozadí vidíme obec s kapličkou a statky a ještě pohled na pole, rybníky, lesy a luka. V dálce orá zase jiný sedlák na poli a ve výši letí čáp. Podání je v ostrých obrysových formách, barvy zemité, hnědošedě okrové. Je to doba jarní, bez zeleně.

Roku 1924 následoval větší obraz „Pastýř“. Je na něm znázorněna část krajiny mezi

²⁹

SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 1, inv. č. 2, sign. I. B., fol. 19-20.

rybníky u obce Branná, dále pastviště a pastýř, jež na něm pase ovce. Novou etapu rybářských motivů otevírá dílo nazvané „*Paběrkáři*“, též z roku 1924. Jsou na něm vyobrazeni lidé z okolí kraje rybníka Tisýho u Lomnice nad Lužnicí, kteří si přišli po lovu nacytat malé rybky v potrubí. Vidíme zde lid s košíky, pytlí, čeřeny, kesery³⁰, v zablácených šatech a bosí, hemžící se kolem potrubí, u množství tyčí od čeřenů zvedajících se do výšky. Obraz je malován ještě v barvách a po způsobu obrazu předchozího. Roku 1925 pak následují díla: „*Dva sedláci*“, „*Sekáč*“, „*Portrét chotí*“, „*Autopotrét*“, „*Mladá matka*“, „*Výměnkář*“, „*Žena u vody*“ nebo „*Večer*“. Všechny jsou v pojetí věcného zobrazování se zaostřenými obrysy.³¹

Značně typizovaný je obraz „*Dva rybáři*“ (1924-25), většího rozměru, řešen obsahově staticky. Starý rybář s vousy na bradě drží kapra, mladší s korcem, vepředu kád' s lodí. Na pozadí rybník, zátoka, krajina s racky. Malba opět hladká, v barvě více šedi. Obraz „*Výměnkář*“ (1925) je symbolický a myšlenka dána dobou, kdy staré odchází a nové přejímá další pokračování života. Výměnkář odpočívá s knihou sám, oknem je vidět mladíka orajícího na poli. Tam je zeleno, zatímco uvnitř je vše ponurejší, osamocené. Barevnost výraznější v okrových barvách a ostré obrysy.

V obrazu „*Večer*“ (1925) malíř ostrou kresbou a v tvrdých barevných formách znázornil večerní odpočinek selské rodiny na hrázi rybníka. Mladé dívky v objetí zpívají, pohrouženy v melancholickou melodii posvátného ticha, zatímco mladík opřený o strom se zabořenýma rukama unyle zírá do dálky. I věrný druh, malý pes, v dojetí odpočívá. Barevně je obraz držen v podvečerním tónu, obrysy jsou ostré, plochy široké a zjednodušené. Z těchto obrazů je patrné, že Kojanova cesta bude směřovat k tvarovému zestručnění a zjednodušení, postavy se zúčastňují děje bez nadměrných gest, vše tu směřuje k vyvolání pocitu klidu a statickosti (Krajný, 1979, s. 5).

5.2 1926 – 1927

Rok 1926 znamenal především velký obrat a hluboké poznatky ze studijní cesty v Paříži. Jan Kojan se tehdy začal opravdu důsledně a systematicky zajímat o jihočeské motivy. Jak sám později zaznamenal, jezdil už tehdy v mlžných dnech podzimu za rybáři časně zrána, takže pak mohl o své práci prohlásit: „*Je to zpověď mého srdce, mého rodu, v němž tkví*

³⁰ Keser = rybářská síť upevněná na tyči.

³¹ SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 1, inv. č. 2, sign. I. B., fol. 21-22.

hluboce kořeny mého já a s nímž je spjat celý můj život. Myslím, že nejsilnější umělecký výraz je objevit obraz svého světa se svojí vlastní oblohou, svými tvary, bytostmi i věcmi.“³² Jezdil po baštách a pilně studoval ruch rybářského života.

Léto onoho roku strávil Kojan i s chotí u svého bratra v Mladošovicích. Sál jeho hospody mu posloužil jako ateliér a šenkovna jako ideální místo pro studium a pozorování sousedů přicházejících posedět a osvěžit se v parných dnech douškem piva. Tehdy bylo ještě k vidění hodně typických figur, sice již letitějších, ale forma a výraz obličeje jakoby byly vytesány v hlubokých, markantních liniích. Čas od času Kojan některého z přítomných oslovil a tak ve volných chvílích, nejčastěji v neděli, mu poseděli za modely. Sama obec Mladošovice mající kostel spojovala několik okolních vesnic přifařením a soustřeďovala v sobě během léta poutě a muziky z celého okolí. Materiál ke studiu byl tedy bohatý.³³

Během této doby vzniklo dílo „*Sedlák u piva*“, dílo menšího formátu, avšak výrazné ve svém pojetí a barevnosti. Oproti dřívějším obrazům je „*Sedlák u piva*“ více typizován, hrubší a poněkud jednodušší v kresbě. Barvou není malováno plynule, nýbrž kresebně, skoro pointilisticky³⁴. Celkový tón obrazu je nahnědlý s modrými a okrovými variacemi. Byl vytvořen z dosti realistické studie.

Dále z tohoto období pochází velký obraz pojmenovaný „*Na sýpku*“, který byl řešen synteticky, s plochou konstruktivně vykreslenou do krajů. Dílo vyobrazuje práci ve stodole - selka čistí obilí a sedlák ho odnáší v pytlích po schodech na půdu. V průhledu vrat stodoly se táhnou do dálky široká zoraná pole barvy zemitě nafialovělé, na okraji v dálce vidíme další statek. Na dvoře je vidět stoh vymláčené slámy. Pohledy figur: sehnutá žena nabírá žito, je otočena zády, sedlák z profilu s pytlem žita na rameni stoupá po schodech, těžce a namáhavě. Formy jsou výrazné, robustní, pevné. Barvy okrové, modrých nafialovělých tónů, obrysy zaostřené. Mimo to vznikla ještě řada menších obrazů.³⁵

„Roku 1927 jsem přesídlil k zimě do Třeboně na celý rok. Tam počíná doba, v níž se rodí za sebou obrazy výhradně ze života rybářů a z okolí Třeboně. Nejdříve jsem jezdil, kolo sloužilo mému pohybu po okolí na rybolovy a skicák k záznamům.“³⁶ Takto pokračuje Jan Kojan v deníkových záznamech o své umělecké dráze. V době, než začaly rybolovy, maloval menší studie v místě, kde se nalézal rybářský kvartýr, pod hrází rybníka Svět. Tam se

³² SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 10, inv. č. 15, sign. V. A, novinový článek *Malíř jižních Čech*, František Dvořák, 1986.

³³ SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 1, inv. č. 2, sign. I. B., fol. 27-28.

³⁴ Pointilismus = styl malby, ve kterém malé vzdálené body základních barev vytvářejí dojem mnoha různých barev.

³⁵ SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 1, inv. č. 2, sign. I. B., fol. 29-30.

³⁶ Tamtéž, fol. 30-31.

nacházely veliké kolny s rybářským nářadím a před nimi velká plocha s řadou kůlů na sušení sítí – což dalo podnět k obrazu „*Sušení sítí*“. Kolny se pak staly jeho ateliérem, kde ho ve volné chvíli bavili mladší rybáři, kteří tam byli ubytováni, a kde byl dán také podnět k rybářským zátiším. Zalíbily se mu tvary rozmanitého nářadí, jež tam bylo naskládané, bohaté ve tvarech i materiálech. Dohromady to vše dávalo takové krásné kombinace, že si Kojan vybral a složil hned několik různých seskupení pro zátiší. „*Podíval jsem se na tyto předměty, na formu a barvu, kdy měly svůj letní klid a odpočinek. Na podzim v době lovů pak nastala jejich služba a tu se již v barvějevily jinak, obklopeny atmosférou*“, zapsal si pro sebe malíř.³⁷

Jeden z prvních obrazů, které Kojan po návratu z Paříže roku 1927 namaloval, byla temná lesní krajina s padlými duby. Obraz je příznačně pojmenován „*Padlé duby*“. Tento krajinářský motiv vystihující temnější stránku přírody, během jejího tlení a umírání, je „*prolnut sugescí niterných stavů, tedy náladou*“ (Rouček, 1934, s. 10). Ve stejném roce následují díla „*Zátah*“ a „*Ryby v síti*“. Je to teprve začátek, ale akcentování fyzické tíže postav vymalovaných v hustě nanesené barvě již naznačuje, jak osobitě a po svém začíná Kojan zhmotňovat své čerstvě nabyté dojmy z Paříže.

Na obraze „*Zátah*“ to ještě vypadá, jako by tíže hmoty byla dosud chápána vnějškově – v *předimenzování postav rybářů, pohybujících se s plnými sítěmi tak trochu jako nadpozemští obři* (Krajný, 1979, s. 7). Dva rybáři v kožených úborech v blátě, nakloněni kupředu, těžce táhnou v dálce tlustým lanem na ramenou lodě se sítěmi a rybami. Za nimi je pak druhá řada rybářů, taktéž táhnoucích. Hotová masa robotů, silně dopředu nakloněných a opírajících se o dno v bahně. Je zde viditelná velká síla složená z živého lidského masivu. Pohyb rybářů je pomalý a těžký, formy široké, zjednodušené. Vyjádřeno je silné napětí tahu, šedomodrá barevnost obrazu zdůrazňuje zataženou oblohu.

Inspirovat se Jan Kojan nechal během podzimních výlovů rybníků, kdy byly na lodích upevněny sítě, rybáři je přidržovali ke dnu háky a dvě řady dalších rybářů po stranách lodí je s tzv. provázkem táhli k lovišti. Upoutala ho hlavně síla a napětí rybářů při tomto výkonu.³⁸ Po tomto zátahu se uzavřely sítě s rybami mezi lodě v lovišti, odkud je rybáři vybírali pomocí keserů a dávali do kádí. Zde pak nastalo třídění druhů a nakládání do váhy, ze které se pak sypaly zvážené do počítací kádě, počítaly a házely na plachty, v kterých je podavačky dopravovaly na hráz po schodech. Tam se pak sypaly do lejt³⁹ na vozech, aby byly dopraveny do sádek.

³⁷ SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 1, inv. č. 2, sign. I. B., fol. 32.

³⁸ Tamtéž, fol. 34-35.

³⁹ Lejta = sud na převoz kaprů.

Obr. č. 10 – Rybáři při práci během výlovu rybníka.⁴⁰

V počátcích svého tvoření zajížděl Kojan nejčastěji ke Spolskému rybníku, jelikož se rozkládal v bezprostřední blízkosti jeho rodiště. Dokázal zde stát i celé hodiny, zabořený po kolena v bahně, jen proto, aby získal záběr právě z toho místa, jež by jinak nebylo dostupné. I v tom tkví úspěch Kojanovy tvorby – dokázal nacházet stále nové záběry, proto žádné z jeho děl není s jiným shodné.⁴¹

5.3 1928 – 1929

V letech 1928 a 1929 začal Kojan do svého repertoáru hojně zařazovat zátiší. Ve způsobu jeho maleb rybářských zátiší zapůsobil do jisté míry kubismus, tedy kubistické kompoziční rozložení forem ploch, barvy a linií do formátu. Ovšem Jan Kojan si řekl, nač u nás ukazovat *bezduchý kubismus cizích forem, podnosy s ovocem, fajfčičky, kytáry aj.*⁴², když v našem rodném prostředí je toho tolik mnohem bohatšího a nám bližšího, jako třeba takové *sítě, kesery, přívlače*⁴³, *korze, řešatka*⁴⁴, *vaničky, putýnky, kádě, tyče, lodě, lejty, váhy, plachty, háky a jiné rybářské nádobí, nepočítaje v to zajímavé kožené obleky rybářů a ryby.*⁴⁵ Kojan pilně maloval a kreslil a nashromáždil tak zásobu na zimu, kdy pak díky tomuto materiálu vytvořil několik větších obrazů a zátiší.

⁴⁰ Dostupné na <http://cdn.megapixel.cz/gallery/w1180h1180/0/163360.jpg>.

⁴¹ SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 10, inv. č. 15, sign. V. A, novinový článek *Úspěch Kojanovy tvorby*, František Hešík, 1942.

⁴² SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 1, inv. č. 2, sign. I. B., fol. 32.

⁴³ Přívlač = umělá nástraha.

⁴⁴ Dříve se do řešátek vybíraly ryby ručně z loviště, dnes se vytahují mechanickým keserem.

⁴⁵ SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 1, inv. č. 2, sign. I. B., fol. 33.

Například roku 1928 vznikl obraz „*Zátiší s volavkou*“, na němž jsou zobrazeny v jednoduchých formách truhla na rybářské váhy, na které leží volavka, plachta, keser, vedle vidíme kádě, ryby na plachtě, nějaké sítě s koulemi k zatížení a nádobu na rybí násadu. Malba je provedena štětcem, místy naneseena plasticky i špachtlí, pro rozmanitost podání některých předmětů. Barvy živější a poněkud zamžené, plastika zmírněná, jednoduchá.

Druhý obraz nese název „*Zátiší s rybářským náradím*“ a pochází z roku 1929. Malba je opět štětcová, barevně živější, ve světlejším tónu a drobnějších formách. Nálada obrazu je chladná, evokuje podzimní jitra, začátky namáhavé práce na rybnících. Stejněho roku Kojan začal tvořit „*Zátiší se sumcem*“. Vidíme na něm položenou kád', v níž leží dva sumci přes sebe, v pozadí voda a nádoba na malé ryby s plachtou. Kolorit je kontrastnější, v hnědých barvách je vyvedena kád', jeden sumec bílý a jeden tmavý, „*téměř architektonicky se doplňuje plná měkkost rybiho těla s frontálním kruhem nádoby*“ (Rouček, 1934, s. 23). Plachta je vyvedena v okrové barvě, nádoba světle šedá.

Samozřejmě se Kojan stále držel i tématu těžké práce rybářské. Doba výlovů trvala v měsících září, říjnu a listopadu. Byla to doba již podzimní, nejvíce zamlžená a vlhká. Než se začalo lovit, připravili baštýři⁴⁶ rybník k lovení a hlídali. Z toho vznikl obraz „*Rybář na hlídce*“ (1928), formátu vodorovně podélného, který znázorňuje hráz, na které sedí hlídkující rybář, otočený zády, hledící napjatě do dálky. Vpředu u hráze je vazba a připravené kádě k lovení. Barevnost obrazu je temně modrá, spíše noční, rybář v robustním pojetí a vytočením hlavy z profilu s expresivním výrazem napjatého pohledu. Malováno hutně, špachtlí.

Kojan pozoroval s napětím a upřeně vše, co se dělo v podmračeném světle. Tu šíří vodních ploch rybníků, s množstvím racků na okrajích, kde hledaly obživu desítky volavek a jiných vodních ptáků. Během této pozorovací činnosti vzniklo mnoho studií k mistrovi budoucímu monumentálnímu dílu „*Rybolov*“, o kterém budu pojednávat později. Z rybářského ruchu a hemžení povstalo dílo „*Ryby v síti*“, jež je malováno špachtlí, a můžeme na něm vidět rozmanité druhy rybích lesklých těl pestrých barev ležících v síti na hromadě. Z obrazu přímo číší životná podstata naturální i animální síly, vyjádřena velkolepými tvary (Rouček, 1934, s. 11). Mumraj okolo jihočeských rybníků inspiroval i další obrazy, například „*Paběrkář*“, „*Podavačky ryb*“, „*Hráz*“, „*Rybář na vazbě*“, „*Poprsí rybáře*“, „*Rybáři*“, „*Dva rybáři*“, „*Loviště*“, „*Ryby v keseru*“, „*Ryby na plachtě*“, „*Ryby na*

⁴⁶

Baštýř = rybářský pracovník starající se o rybníky.

blátě“ a jiné.⁴⁷

Na obrazu „*Paběrkář*“ vidíme rozkročmo stojícího mladého muže, který v obou rukách drží konce ohnoutky⁴⁸ se sítí, v blátě rybníka, s přímým pohledem do dálky. Přes sebe má přehozený pytel na malé ryby nasbírané po lovu. Výraz obličeje je hrubý, v barvě rudý, celková barevnost obrazu šedofialově-modrá. Malováno špachtlí. Je to typ žijící čistě pozemsky, zemitě. U „*Podavačky ryb*“ se poprvé objevuje ve větším množství zeleň, jež sugestivně vykresluje krajinný prostor a obrazu tak dodává nádech silně impresivní (Rouček, 1934, s. 11). Dílo „*Hráz*“ je naopak vyvedeno ve studených šedomodrých tónech, z nichž vyznívá barevná podoba kraje a jeho mlžný charakter, „*barva udržuje souvislost rytmu ve skladbě zcela uvolněné*“ (Rouček, 1934, s. 11). Ocelová mračna se odráží na modravé vodní ploše. Miloslav Krajný o tomto obraze napsal, že vypadá „*jako by nesl společné znaky všech rybníků, které Kojan dosud namaloval, a stal se tak jejich monumentálním symbolem*“ (Krajný, 1979, s. 8). Vidíme opuštěnou hráz rybníka s řadou velkých dubových kmenů stojících v řadě za sebou, vyobrazeny jsou v zimě bez listí. Jejich větve, silné a holé, trčí k obloze. Nad vodou letí dva rackové.

Ze stejné doby jako „*Hráz*“ pochází obrazy „*Spravování sítí*“, „*Prodavačka ryb*“ a „*Borkoviště*“. Obraz „*Spravování sítí*“ znázorňuje muže v košili, který je obrácen zády a spravuje potrhané síť. Je zde větší kompoziční strohost, jednoduché až primitivní formy bez plastiky. Barevnost omezena na lokální zemité tvary. „*Prodavačka ryb*“ je ženská figura stojící za stolem s nasekanými kusy ryb. Nůž, palička, váha a ryby jsou položeny na stole, v pozadí vidíme papíry na balení a cenu za 1 kg. Je tu tedy vykresleno v podstatě všechno, co charakterizuje tento prodej. Na obrazu „*Borkoviště*“ jsou zobrazeny dvě postavy – dělník vepředu dole z profilu do poloviny pasu, za ním lopata, druhý je otočen zády na jakémsi schodu vypíchaných borek⁴⁹, nakládá vzhůru na trakař borky. Vše je jaksí v hloubce, v jámě, nahoře na povrchu jsou hromady pyramid složených borek. Malba je náznaková, nadrealistického pojetí. Určitá místa jsou plošná, ostatní, jako ztrouchnivělé dřevo, kořeny a rašelina jsou vymalovány jako plasticky rozbrázděné nánosy.⁵⁰

Z roku 1929 pochází dále díla: „*Pastýř*“, který mezi dvěma rybníky za obcí Brannou žene po hrázi stádo ovcí a „*Rybáři s úlovkem*“ (1929-30), dvě postavy rybářů, oděné až po kolena v koženém obleku, jeden drží kapra, druhý štiky. Kompozice lineárně přísná, v

⁴⁷ SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 1, inv. č. 2, sign. I. B., fol. 35.

⁴⁸ Ohnoutka = keser bez násady, používaný i k vážení plůdku.

⁴⁹ Borka = vrchní odumřelá zkorkovatělá vrstva pletiv na povrchu kmene, větví i kořenů, kůra.

⁵⁰ SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 1, inv. č. 2, sign. I. B., fol. 41-42.

širokých formách a v šedomodravém mlžném zbarvení.⁵¹ Přes tyto obrazy vede cesta k dílům datovaným rokem 1930, což je v malířově tvorbě další důležitý vývojový mezník, kterým se zároveň uzavírá pro něj tak závažné umělecké období.

5.4 1930 – 1932

Jedním z obrazů vytvořených během roku 1930 je vážné, skoro až pochmurné dílo s názvem „*Sádky*“, s postavami rybářů a krajinou, která jakoby byla stavěná z hrubě otesaných kamenných kvádrů. Podle Miloslava Krajného je obraz vytvořen ze zvláštní směsi exprese prvků směřujících k abstrakci. „*Kontrast tónů barvy růžové, fialové s hráškově zelenou a hlubokou černí, na němž je postaven obraz Sádky, vnáší do Kojanova díla novou hodnotu v podobě expresivní vize.*“ (Krajný, 1979, s. 8) Následují „*Rybáři s přívlačí*“ či „*Rybáři se sítěmi*“ (1930) a „*Portrét otce*“ (1930), postava Kojanova otce sedícího se zamyšleným výrazem v obličejí, jež nese tvrdé rysy dělníka, uzavřeného v klidném přemítání. Podobizna je malovaná ze vzpomínky a podle starších studií. Bílá košile svítí z celkového šedomodravého tónu na pozadí (Rouček, 1934, s. 25).

Z roku 1931, tedy o něco málo pozdější, jsou díla „*Dub na hrázi*“, „*Na pastvě*“, „*Seník*“ a „*Loviště*“, kde je vyobrazen menší rybník se světlou plochou vody v lovišti pod vazbou, vyveden v modré olovené barvě, vcelku bez kontur a širokých plochách. Tyto obrazy jsou vytvořeny *tónovou i plastickou vazbou jakýchsi pláství či pletenců barevné hmoty* (Míčko, 1961, s. 14). Dále bych zmínila obrazy „*Dva rybáři*“ (1931) a „*Selské zátiší*“ (1931), na němž vidíme hliněný hnědočervený hrnec, na něm slaměnka s buchtami, na stole vajíčka položená na rozhozeném ubruse, kde je také modrý kastrol s buchtou. Použita byla špachtle, kolorit barevný na tmavomodrém pozadí s oknem. Celková stavba obrazu je klidná, vyrovnaná, barva sytá, zdůrazňuje blízkost se žně a slunečné letní počasí (Rouček, 1934, s. 23).

Výčet pokračuje obrazem „*Ryby na plachtě*“ (1930-31), kde různé druhy ryb leží na plachtě na pokraji rybníka, svítivě se odrážející. Kojan tu „*zdánlivou amorfnost kupy rybích těl ovládá měkkým dotekem skladebných linií*“ (Rouček, 1934, s. 22). V pozadí je vidět kád' ve vodě a vzdálená hráze. Kresleno široce v plochách, špachtlí. Ptačí motiv přináší do mistrovy sbírky „*Dvě volavky*“ nebo „*Bukač*“ (oba 1932). „*Vjezd do dvora*“ (1932-33) je obraz s pohledem na bránu vrat s pumpami průhledem na nádvoří dvora kousek od Třeboně nesoucí název „*Obora*“. Malováno plošně a široce, opět špachtlí. Barva je zde velmi mastná, sytá.

⁵¹

SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 1, inv. č. 2, sign. I. B., fol. 43.

„*Portrét dámy*“ (1932) je název pro dílo, na kterém Kojan zpodobnil svou ženu Jelizavetu. Obraz je malován štětcem i špachtlí.

Další obrazy datované rokem 1931 jsou: „*Domek na sádkách*“, „*Krávy na pastvě*“, „*Stáj*“, „*Rybník Vajgar v Jindřichově Hradci*“, „*Bouda na Vajgaru*“, „*Koupaliště na Vajgaru*“ a „*Zátiší s bukačem*“.⁵²

Obr. č. 11 – Portrétní fotografie Jana Kojana z roku 1930.

5.5 1932 – 1934 (Rybolov)

Roku 1932 pobýval Jan Kojan v Třeboni a v hlavě mu vzklíčila myšlenka o velikém díle. Takové dílo je ideálem snad každého malíře, ale málokterý se k tomu v životě dostane pro různé překážky, z nichž nejhorší bývá chudoba. Ani Jan Kojan nebyl nikterak bohatý, to ho však od uskutečnění své touhy neodradilo. Začal si připravovat studie figur a všeho možného – rybáře v různých obměnách při práci, správce, ženy při lovu, ryby různých druhů, náradí, lodě, krajiny s vodou rybníka, vodní ptáky, volavky, bukače, racky, roháče, potápky aj. To vše činil ke svému budoucímu velkému obrazu „*Rybolov*“ (1932-33), o kterém jsem již psala výše. Rozměry tohoto veledíla jsou 270 x 500 cm a mistr jím zamýšlel shrnout všechny své dosavadní poznatky a dílčí výsledky své práce v *monumentální syntézu* (Krajný, 1979, s. 9). „*Rybolov*“ je vrcholem Kojanových snah o výtvar přesvědčivého uměleckého díla, které by bylo naplněno hlubokým uměleckým požitkem a které by vzniklo díky jeho důvěrné znalosti

⁵² Zdroj: Katalog k 43. výstavě Sdružení jihočeských výtvarníků: Obecní dům, 1937, České Budějovice: St. Kocmoud.

rybářského prostředí. Úctyhodně se mu podařilo obsáhnout a skloubit „*hromadné dějství výlovu rybníka, zasazené do krajinného panoramatu*“ (Míčko, 1961, s. 15).

Po všemožných přípravách, jak v malbách, tak i kresbách bylo v srpnu roku 1932 definitivně rozhodnuto přistoupit k malbě obrazu. Po velkém hledání příhodného místa k takovému většímu podniku v malování různě po Třeboni byla Kojanovi propůjčena místnost v tzv. drevnici, kde se dříve vyrábělo cementové zboží potřebné pro stavební odbor státních lesů a statků, kde byla také truhlárna. Místnost k malování mu byla propůjčena ředitelem třeboňského rybářství, panem ing. Václavem Šustou, který mu s velkou ochotou a porozuměním pomáhal, aby umělci co nejvíce usnadnil těžkou práci. Poskytoval vše, co bylo třeba, celé rybářství mu bylo k dispozici. Kojan se správcem Slavíkem pracně napnuli na spodní rám plátno, které pak spolu s rámem postavili a vše tak bylo připraveno k práci.⁵³

Jan Kojan v Třeboni vydržel pracovat bohužel jen jeden rok, jelikož nebylo možné takovou velkou plochu tak brzy dokončit. S podzimem přišly mlhy a světla bylo málo. V truhlářské dílně mu zhotovili truhláři k obrazu vrchní rám. Mezitím namaloval několik portrétů a jiné menší obrazy, například „*Nádvoří s pumpou*“ nebo „*Pohled z kolny*“. Po roce si pronajal v Praze na Újezdě velký ateliér, kam pak byl z Třeboně obraz převezen nákladním autem v bedně. Práce byla zase bídná, dřina s napínáním a stavěním hrozná. Obraz o rozměrech 5 x 2,75 m se nedal pro svou velkou šířku v ateliéru vhodně postavit, aby se při malování neleskl.

Mistrovy pocity, jenž prožíval během své práce, byly zhruba takové: „*Na jaře, když se již nemuselo topit, jsem obraz přemístil – vysadil vnitřní okno a do tohoto prostoru vsunul část horního rohu obrazu, čímž bylo malé zlepšení, ale malovalo se zase špatně. Odstup byl malý, takže bylo nutno na přehlédnutí používat obráceného kukátka, aby věc zmenšilo. Při těchto těžkostech jsem byl mnohdy strašně rozmrzen a uštván – ponuré postavy rybářů mne pronásledovaly i ve snu.*“⁵⁴ Jeho přítel Dr. Rouček ho tehdy upozornil na výstavní sály ve Francouzském institutu Ernesta Denise, francouzského historika a znalce českých dějin⁵⁵, ve Štěpánské ulici. Tam si potom umělec, když byly sály volné, ujednal jejich propůjčení k dokončení svého obrazu. Opět se balilo, převáželo, napínalo a malovalo. Byl tam pro umělce pravý blahobyt, světlo, teplo i dostatek prostoru k pořádnému odstupu od obrazu.

⁵³ SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 1, inv. č. 2, sign. I. B., fol. 46-47.

⁵⁴ Tamtéž, fol. 48-49.

⁵⁵ Zdroj: <http://www.ifp.cz/Histoire>.

Obr. č. 12 – Jan Kojan v sále Francouzského Institutu v Praze (1934).

Po čtvrt roce byl obraz dokončen a v prosinci roku 1934 byl v Obecním domě na výstavě Sdružení jihočeských výtvarníků poprvé vystaven. Nastalo ovšem zase balení a montování tam a zpět, z čehož byl umělec notně unaven a vyčerpán. V novinovém článku s názvem *Veliké utrpení malíře J. Kojana s velikým obrazem* z roku 1937 můžeme najít tato malířova slova: „Byl jsem za svou touhu po díle dokonale potrestán. Ten obraz mne ničí tělesně i finančně – jsem totiž vždy celý polámán a stojí mne to několik stovek. Ostatně čas letí a koncem tohoto měsíce mne to čeká zase. Ten Neruda to napsal dobře. Kam s ním? Nemusí to ale býti slavník – může to postihnout i veliký obraz českého malíře.“⁵⁶

Na plátně je zobrazen rušný shon při výlovu třeboňského rybníka, se všemi typickými postavami, které se tam obvykle vyskytují. V podzimní krajině naplněné těžkou atmosférou par a mlh vidíme část vypuštěného rybníka, v popředí rybáře ve vysokých botách, také správce, baštýře u váhy, muže, kteří ryby počítají a ženy podavačky, jež je odnášejí. V pozadí jsou seřazeny kádě ke třídění ryb a za nimi velké lodě v lovišti. Obraz působí mohutným dojmem, je na něm rozpoutána „neuvědomělá síla hmotnosti a tělesnosti, zápas o formu a konečné ztělesnění“.⁵⁷ Pevná stavba díla je vzdálena impresivní bezprostřednosti, šik rybářů je organizován v úhledný uzavřený celek. Kompoziční útvar směřuje ke středu, kde se také rozvíjí barevná gradace (Rouček, 1934, s. 26).

Rudolf Rouček ve studii k malířově díle o „*Rybolovu*“ poznamenal, že, ačkoliv je přesně definován konkrétními tahy, „vsouvá se v mythus nepřetržitého toku, v neukončenou genesi práce, jež vytváří osnovu dějin malířova kraje“ (Rouček, 1934, s. 26) „*Lidé jsou tu viděni*

⁵⁶

SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 10, inv. č. 15, sign. V. A, novinový článek *Veliké utrpení malíře J. Kojana s velikým obrazem*, Národní noviny, autor neuveden, 12.12.1937.

⁵⁷

Tamtéž, novinový článek *Dílo malíře Jana Kojana*, J. V. Kačírek, 1938.

jako mytičtí kyklopští zápasníci a krajiny jako výseky z kamenouhelné parnaté a mokřinaté epochy vývoje naší Země. Obraz je proveden v širokých plochách, více špachtlí než štětcem, směle a velkoryse“, píše se zase v Národních listech.⁵⁸

Roku 1935 byla za tuto figurální kompozici Janu Kojanovi udělena výroční cena České akademie věd a umění v Praze (Kovárna, 1945, s. 63). Další ocenění za obraz „*Rybolov*“ získal malíř na 5. výstavě Sdružení jihočeských výtvarníků (4. – 25. února 1940), které zajišťovalo udílení Jihočeské výtvarné ceny. První Jihočeskou výtvarnou cenu za rok 1939 převzal právě Jan Kojan v pražském Obecním domě v únoru roku 1940.⁵⁹

Sdružení jihočeských výtvarníků bylo vytvořeno hlavně díky iniciativě malíře Otakara Matouška a architekta Karla Chocholy dne 24. 10. 1925 v českobudějovické kavárně U Volbrechtů. Hlavním účelem bylo utužování vzájemných styků mezi členy spolku, hájení jejich ideových i hmotných zájmů a samozřejmě podporování výtvarné práce členů sdružení. Finance byly získávány například z členských příspěvků, ziskem z výstav a vydaných publikací či z darů. Sdružení rozeznávalo několik kategorií členů. Čestnými členy sdružení se stávali zasloužilí výtvarníci, kteří byli jednohlasně zvoleni valnou hromadou. Patřil mezi ně například František Bílek (1872—1941), Ludvík Kuba (1863—1956) nebo Richard Lauda (1873—1929), ale především se mezi ně řadí i Jan Kojan.⁶⁰

V roce 1934 byly dále vytvořeny obrazy: „*Počítání ryb*“, výsek z velkého „*Rybolovu*“, „*ve kterém snad nejzřetelněji rozehrál barvy do mnohosti tónů pro něj dosud neobvyklé*“ (Krajný, 1979, s. 9). Dílo „*Počítání ryb*“ bylo vystaveno ve Vídni na státní výstavě pořádané roku 1935 – obraz klečícího rybáře s kaprem v rukou, před ním množství ryb na plachtě, za ním ze strany rybář u váhy, dále za ním v pozadí kádě a voda. Malba štětcová, prosvětlena lehčími tony. Dále pak „*Rybník*“, malován špachtlí, široce v prosvětlených tonech, barevně. „*Duby pod Hrází*“, „*Doubí*“, „*Rybář*“, „*Dělník*“, „*Vjezd do Obory*“ a „*Nádvoří s pumpou*“. Tato díla již můžeme zařadit na přelom let 1934-35 - „*Červený domek*“, „*Rybník Svět*“, „*Rybník Opatovický*“, „*Vesnická dívka*“ či „*Paběrkáři*“ – děvče s rybkou v ruce, za ní stojí chlapec s košíkem, druhý sehnutý sbírá malé rybičky v blátě rybníka. Použita byla opět špachtle.

⁵⁸ SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 10, inv. č. 15, sign. V. A, novinový článek *Padesátka malíře Jana Kojana*, Národní listy, A. Veselý, 8.8.1936.

⁵⁹ SOAT, fond Sdružení jihočeských výtvarníků České Budějovice, fol. 10.

⁶⁰ Zdroj: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/sdruzeni-jihoceskych-vytvarniku>

5.6 1935 - 1947

Roku 1935 Kojanovi v létě pobývali v Chlumu u Třeboně, kde se kromě rybářských motivů počínají již více objevovat také selské náměty. Každé léto po válce tam bydlíval mladý kritik Dr. Rouček, který znal dobře Kojanův kraj a tak společně dělali vyjížděky do okolí a malovalo se. Z této doby a prostředí pochází obrazy: „*Kolna na sádkách*“, „*Stodola u rybníka*“, „*Rozcestí*“, „*Ryby s vaničkou*“, „*Dvě lodky v lovišti*“, „*Kapři na míse*“, „*Pumpa u stodoly*“, „*Zátiší s melounem a kropicí*“, „*Odpočívající ženy*“, „*Stůl s kaprem*“, „*Vesnická dívka*“, „*Vrby*“, „*Ryby*“, „*Zátiší s kukuřicí*“ a „*V létě*“. Pak následují menší formáty studií: „*Sádka s plotem*“, „*Sádka se sítěmi*“, „*Sádka s výpustí*“, několik zátiší s rybami („*Zátiší s línem*“, „*Zátiší z červených a bílých ryb*“, 1935) i bez ryb („*Zátiší se zeleninou*“ nebo „*Zátiší v kuchyni*“, 1935), různá selská zátiší, například se smetaníkem („*Zátiší se smetaníkem*“ nebo „*Zátiší se smetaníkem a vajíčky*“, 1936) a jiné studie.⁶¹

Z roku 1936 pochází obrazy: „*Býk*“ – vidíme zde prudký nárok býka v pohybu, hlava natočena, tóny okrové, červeno šedé a „*Večeře*“ – u stolu sedí dva vesničtí muži a žena, hluboce soustředěni nad mísami jídla. Vepředu hledí přímo na nás malé děvčátko s hrnkem v ruce. V kompozici je vše přísně obrysové, barvy okrové, světlé.⁶² Do stejného roku jsou dále datována díla „*Dvůr s kašnou*“, „*Bělíce s košíkem*“, „*Ryby na zeleném stole*“, „*Zátiší ryby s lahví*“, „*Sádka se sítěmi*“, „*Ryby v brakovce*“, „*Brakovka s keserem*“, „*Ryby v brakovce na sádce*“, „*Štiky v košíku*“, „*Candát na míse*“, „*Smetaník na stole*“, „*Dojení*“, „*Splav*“, „*Studie candátů s talířem*“, „*Bělíce s candátem*“, „*Vrby u potoka*“ nebo „*Venkovská žena*“.⁶³

Obr. č. 13 – Jan Kojan při práci v Chlumu U Třeboně (1936).

⁶¹ SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 1, inv. č. 2, sign. I. B., fol. 51-53

⁶² Tamtéž, fol. 53

⁶³ Zdroj: Katalog k 43. výstavě Sdružení jihočeských výtvarníků: Obecní dům, 1937, České Budějovice: St. Kocmoud.

Už spíše do roku 1937 můžeme zařadit obraz „*Volavky na rybníku*“, na němž jsou vyobrazeny dvě volavky stojící na okraji rybníka v blátě, jedna s rybkou, v pozadí voda s horizontem lesů. Celek v náladě jakoby prosycené vlhkem. „*Ryby v koši*“ pak znázorňuje štiky v koši, kapry na plachtě, menší ryby, líny, okouny, v pozadí voda, malováno pastózně štětcem i špachtlí, dílo je to poměrně dost barevné. Zátíší „*Ryby na plachtě*“ zobrazuje hromadu nejrůznějších ryb – kapři, úhoři a jiné ryby, dílo barevné a živé, světlé, malováno špachtlí, lehce.

„*Krmič*“ je stojící muž v červené kazajce s vykasanými rukávy, v pravé ruce drží na rameni koš ve stáji, v pozadí vidíme hlavy dobytka, vymalované štětcem. Na obraze „*Žena s máselnicí*“ svírá sedící selka máselnici, „*Žena se smetaníkem*“ pro změnu drží ve svých rukou smetaník, sedí před kamny na lavici, v pozadí stojí máselnice a miska s máslem. „*Sedlák s chlebem*“ je stojící postava typického venkovského muže, jež drží chléb, z něhož ukrajuje, za ním stůl s oknem. Malba je to světlá, barevná, volná v přednesu, realistická.⁶⁴ Mezi další díla tohoto období patří „*Kráva s teletem*“, „*Ryby se sumcem*“ a „*Zahradní zátíší*“.⁶⁵

Roku 1937 se také konala 43. výstava Sdružení jihočeských výtvarníků pod protektorátem předsedy Národohospodářského jihočeského sboru, poslance Rudolfa Berana v Obecním domě hlavního města Prahy a byla uspořádána u příležitosti Kojanových padesátých narozenin. Úvodní slovo k této výstavě napsal český folklorista, spisovatel a malíř Ludvík Kuba. Vytýčuje zde jako hlavní úlohu malířovu „*zobrazovati hmotu viditelného světa*“, což podle něj Kojan výborně dokazuje ve svých obrazech selských, rybářských a především v intimních zátíších.⁶⁶

„*Dům v olších*“ z roku 1938 dokazuje podle Miroslava Míčka, jak umělec dovedl „*zvučně rozeznít svou paletu kde postavil proti sobě sytou zeleň a zářící rumělku, ale s barevným kontrastem zároveň spojil protiklad světla a stínu*“ (Míčko, 1961, s. 15). To byla spíše výjimka, zpravidla se Kojan vyhýbal příliš sonorním barvám a barevným kontrastům, dával přednost hlinkám a jemným přechodům tónů a hojně užíval šed' spolu s temně černou, „*což dává jeho malbě jakousi zahořklou chuť, i když ne trpčí než trochu popela, který se připekl na chlebovou kůrku*“ (Míčko, 1961, s. 15).

⁶⁴ SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 1, inv. č. 2, sign. I. B., fol. 53-55.

⁶⁵ Zdroj: Katalog 43. výstava Sdružení jihočeských výtvarníků: Obecní dům, 1937, České Budějovice: St. Kocmoud.

⁶⁶ Tamtéž.

Do roku 1940 se řadí díla „*Sedící rybář*“, „*Rybník Smrk*“, „*Líni*“ či „*Selka s díží*“.⁶⁷ V tomto díle Kojan mistrně zvětšil štetcem charakteristické pohyby ženy zabrané do díla s darem božím, z jejíhož silného těla vyzařuje krása mateřství a zdraví, a muže, zamyšleného, zadumaně hledícího v dál. Obraz evokuje prosvětlenou světlici, kterou vane svěží vzduch zvenčí smísený s vůní pekoucího se chleba. Novinář Karel Koval napsal u příležitosti pražské výstavy Jednoty umělců výtvarných články přímo o tomto díle a z onoho článku pochází tento citát: „*Je to píseň českého domova, kterou zazpíval štětce Kojanův tak přesvědčivě a citově, jak jen dovede věrný milenec rodného kraje, muž, který žije pro svoje dílo: pro svou zem, kterou ve svém díle opěvá, a člověka v ní proto, aby znovu a znovu zjevoval její krásu a smysl tradiční práce.*“⁶⁸

Udělám nyní malou odbočku ke zmíněné Jednotě umělců výtvarných: tento konzervativní spolek, jehož členy byli význační umělci jako třeba František Ženíšek, Vojtěch Hynais, Mikoláš Aleš, Jakub Schikaneder a především Jan Kojan, který do něho vstoupil roku 1913, tedy ve svých dvaceti sedmi letech, byl ustanoven 6. dubna 1898 a jeho prvním starostou se stal Josef Václav Myslbek.⁶⁹ Jednota vznikla v reakci na nové vedení Umělecké besedy, nejstaršího uměleckého spolku existujícího od roku 1863, který sdružoval umělce hudebního, výtvarného a literárního odvětví.⁷⁰ Právě význačné osobnosti patřící do výtvarné větve se rozhodli vytvořit vlastní sdružení, které bude dbát více na české tradice a vlastenectví obecně. Jednota umělců výtvarných uspořádala řadu úspěšných výstav, na kterých bylo vystaveno i Kojanovo dílo.⁷¹

„*Klepač kosy*“ z roku 1941, velce a důmyslně komponovaný obraz s figurální motivem, bude asi vždy počítán k nejzralejším Kojanovým dílům. Je také dokladem jeho neustálého růstu a usilování o artistní vyřešení námětu.⁷² Ve stejném roce vznikl „*Výlov malého rybníka*“ či „*Zlatí líni*“, o rok později, tedy v roce 1942, díla „*Matka*“, „*Na lodi I.*“, „*Na lodi II.*“, „*Vynášení ryb z kádí*“, „*Vybírání ryb ze sítě I.*“, „*Vybírání ryb ze sítě II.*“, „*Rybář s keserem*“, „*Sbírání ryb po lovu*“, „*Naplňování kádí vodou*“, „*Válení lejt do kolny*“, „*Podavačky ryb při odpočinku*“, „*Rybář s vaničkami*“, „*Stažený rybník*“, „*Mníci*“, „*Štíky*“,

⁶⁷ Zdroj: Katalog k 27. výstavě Salonu výtvarného díla v Praze: Jungmannovo náměstí 17, 8.9. – 5.10. 1943, Garmond Bubeneč.

⁶⁸ SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 10, inv. č. 15, sign. V. A, novinový článek *Jan Kojan: SELKA S DÍŽÍ*, Karel Koval, 1943.

⁶⁹ Zdroj: <http://www.juv-novasin.cz/>

⁷⁰ Zdroj: <http://www.umeleckabeseda.cz/umelecka-beseda/historie>

⁷¹ Zdroj: Katalog k 58. výstavě Jednoty umělců výtvarných v Praze: Obecní dům, 22. květen – 22. červen 1930, Praha: Jednota umělců výtvarných, 1930, 57 s.

⁷² SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 10, inv. č. 15, sign. V. A, novinový článek *Jihočestí výtvarníci po šesté v Praze*, Štěpán Jež, 1943.

„Rybáři s lodí“, „Kapři I.“, „Kapři II.“, „Vybírání ryb z lodí“, nebo „Třídění ryb“.⁷³

Téhož roku, a to v únoru, byla zahájena v Topičově salonu v Praze na Národní třídě 9 výstava Kojanových obrazů. Ohlasy na ni byly veskrze kladné, cituji z recenze vydané 1.3.1942 v novinách *Venkov*: „*Obrazy Jana Kojana, jež máte právě příležitost shlédnout v Topičově salonu, jsou nejkrásnější ukázkou regionálního umění... Vidí své věci nejen očima, ale i rodovou věrností, mravní silou charakteru, celou svou drsnou, vážnou, tvrdošijnou povahou Jihočecha. Je jižním Čechám tím, čím byl Joža Uprka Slovácku: jejich malířským monografistou, jejich epickým básníkem, objevitelem, zpodobitelem, oslavitelem.*“⁷⁴

Další Kojanova výstava se konala ten samý rok v Janoutově výstavní síni v Kladně. Dle článku od Františka Hešíka měl Jan Kojan největší úspěch ze tří jihočeských výtvarníků, kteří v Kladně v poslední době vystavovali, a na mistrových plátnech se skvělo tolik štítků Prodáno, jako zde nebylo dosud k vidění na žádné z výstav.⁷⁵

Rok 1943 přinesl tyto obrazy: „*Rybáři u váhy*“, „*Vlkovický rybník*“, „*Z rybolovu*“, „*Rybář za sítí*“, „*Rybník u Lhoty*“, „*Vybírání ryb*“, „*Vynášení nevodu*“, „*Slovený rybník*“, „*Rybolov na Vlkovickém*“, „*Rybář se sumcem*“, „*Líni na plachtě*“ nebo „*Otevřená kolna*“ a také výstavu konající se v tehdejší Salonu výtvarného díla v Praze na Jungmannově náměstí 17, kterou v článku *Kojanův jihočeský epos v Praze* vřele doporučuje novinář Karel Koval.⁷⁶ Kojan zde měl vystaveno na šedesát pláten. Mimo tuto výstavu ukázal svá díla mezi ostatními jihočeskými umělci ještě ten samý rok, tedy 1943, na výstavě pořádané v místnostech Svazu českého díla, jež zorganizovalo Sdružení jihočeských výtvarníků. Na této výstavě měl Jan Kojan dokonce nejdražší obraz ze všech – dílo „*Rybáři s lodí*“ za 50 000 K.⁷⁷

⁷³ Zdroj: Katalog k 27. výstavě Salonu výtvarného díla v Praze: Jungmannovo náměstí 17, 8.9. – 5.10. 1943, Garmond Bubeneč.

⁷⁴ SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 10, inv. č. 15, sign. V. A, novinový článek *Jižní Čechy v díle Jana Kojana*, *Venkov*, autor neuveden, 1942.

⁷⁵ SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 10, inv. č. 15, sign. V. A, novinový článek *Úspěch Kojanovy tvorby*, František Hešík, 1942.

⁷⁶ Tamtéž, novinový článek *Kojanův jihočeský epos v Praze*, Karel Koval, 12.9.1943.

⁷⁷ SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 10, inv. č. 15, sign. V. A, novinový článek *Výstava Jihočechů v Praze*, autor neuveden, 1943.

Obr. č. 14 – Jan Kojan při práci na hrázi třeboňského rybníka Svět (1945).

V posledních letech pozorujeme v umělcově díle „*postupující sklon k barevnému oživení a malířskému uvolnění formy, která se stává citlivější pro jemné proměny světla a vzduchu a nervnější v rukopisném přednesu*“ (Míčko, 1961, s. 15-16). Velmi dobře to dokládá obraz „*Zlovený rybník*“ (1946), „*přejemná malířská báseň na téma blátivé sedliny a oblačného nebe, s jasnými akcenty modré a červené, kde barva je přednášena lehkými, jakoby roztančenými tahy štětce*“ (Míčko, 1961, s. 16).

Mezi poslední mistrova díla se řadí „*Volavky*“ (1946-47), „*Rybář v zátahu*“ (1947), „*Malý rybolov*“ (1947), „*Krmení ryb*“ (1947), „*Rybář v kolně*“ (1947)⁷⁸ a různé skicy k plánované druhé variantě velkého „*Rybolovu*“ (Krajný, 1979, s. 10).

Obr. č. 15 – Jan Kojan při práci ve Lhotě u Borovan (1947).

⁷⁸ Zdroj: Katalog ke Kojanově souborné výstavě pořádané v Domu umění v Českých Budějovicích roku 1948.

6. Jan Kojan člověk

Jan Kojan se do českých dějin nesmazatelně zapsal jako výjimečný umělec. Ovšem jaký byl člověk, jaký byl jeho charakter, jeho povaha? Spisovatel Ladislav Stehlík ho osobně znal, poprvé ho navštívil v jeho pražském ateliéru na Újezdě spolu s malířem Bohumilem Ullrychem a od té doby tam již na kus řeči zacházel za Kojanem sám. Později tyto chvíle popsal jako „*nezapomenutelné chvíle přátelského besedování*“ (Stehlík, 1987, s. 172). Ve své knize vzpomínek s názvem *U krbu* věnoval Kojanovi také pár stránek, na nichž ho vylíčil jako „*osamělce a váhavce, jenž mohl být přímo typem pro sociologa Emanuela Chalupného, který tak pečlivě vysledoval jihočeský typ v své Národní povaze české*“ (Stehlík, 1987, s. 172).

Ostatně něco o Kojanovi vypovídá i tehdejší uspořádání jeho ateliéru, jež Stehlík popsal jako opravdovou dílnu, kde se pomalu, vážně a prostě pracovalo, „*žádný malebný nepořádek ani překvapivé aranžmá tu nebyly přichystány pro unuděné snoby*“ (Stehlík, 1987, s. 172). V čele dílny viselo rozměrné plátno jeho „*Rybolovu*“, na stojanech stálo několik rozpracovaných obrazů a ostatní byly narovnané za režnou záclonou v policích „*jako nářadí po polní práci v selské stodole*“ (Stehlík, 1987, s. 172).

O Kojanově nemluvnosti se prý v žertu mezi jeho jihočeskými přáteli mluvívalo takto: *Seděli malíři v Černém pivovaru na Karlově náměstí a jeden z příchozích se účastně zeptal: „Co říkal Kojan?“ Dostal stručnou odpověď: „Mlčel pořád o něčem jiném.“ „A kam odešel?“ „Šel se zase mračit jinam.“* (Stehlík, 1987, s. 172-173) Tato nadsázka však platila pouze pro Prahu. Když přijel na letní pobyt ke svému bratrovi do mladošovické hospody, ihned se změnil, rozveselil, jakoby omládl mezi svými druhy. Večer chodili sousedé na pivo a Kojan s nimi živě rozprávěl, zajímal se o jejich denní radosti i strasti, ať už se týkaly hospodářství nebo dobytka, majetkových poměrů, či příbuzenských vztahů. Zcela jasně bylo znát, že je jedním z nich (Stehlík, 1987, s. 173).

I Kojanovo Třeboňsko mělo vliv na zformování jeho charakteru, jak dokládá sám malíř zápisem ve svém deníku: „*Krajina, která se rozprostírala kolem mého rodného místa u Třeboně, byla rozlehlá plocha rovin, méně úrodná, spíše snižovaná do hloubky, pod horizont, tam kde byly rybníky, což nejvýrazněji působilo na podzim v době lovů, kdy byly prázdné. Tedy krajina neromantická, spíše přízemní, smutná. K tomu také přispívalo mnoho velkých, neprostupných, hlubokých lesů. A život v takovém kraji nebývá příliš bouřný, hýřivý a bezstarostný, naopak zdá se mě jakoby trestem a pokáním z vypovězeného ráje. Také lid sám hrubší, udřen ve věčné, těžké práci, s omezováním se na skrovné živobytí. Z tohoto celého pohledu mysteriozního kraje i povaha lidu se formuje. Je tvrdší, vzdornější, urputnější, neoblomná v charakteru a duši celistvější, odhodlaná k obětem, plná úvah a přemýšlení. Tato*

velká linie povrchová, vstupující do hloubky a zvedající se, s jejím lidem, životem a prací dávala podněty k mým uměleckým dílům.“⁷⁹

Miroslav Krajný ve své publikaci o Kojanovi uvádí, že ti, kteří se s Kojanem stýkali osobně, připisovali jeho povahovou těžkopádnost, s níž se pomalu, ale jistě ubíral k poslání malíře, jeho venkovskému původu. Dlouho mu trvalo, než získal aspoň trochu jistoty, že opravdu ovládá své řemeslo natolik, aby mohl skoncovat se školou. Neuběhlo zrovna málo času, než konečně našel svůj způsob vyjádření. *„Kojan byl umělcem z gruntu reálným a cokoliv podnikal, dělal bez ohledu na povrchní úspěch nebo možné výtky o nečasovosti či izolaci“* (Krajný, 1979, s. 4).

Mohu tedy snad s čistým svědomím podstatu Kojanovy povahy shrnout jako hloubavou a věrnou tradicím, oproštěnou od vši přetvářky a snobství, zakořeněnou po celý život v neporušeném venkovanství.

7. Stáří a smrt

Ke stáří si Jan Kojan splnil svůj velký sen, když si roku 1940 zakoupil vilku ve Lhotě u Borovan. Stal se tak oficiálním obyvatelem třeboňského kraje a měl tu vlastní střechu nad hlavou. Během válečných let tam i se svou chotí pobýval a pilně pracoval (Stehlík, 1987, s. 173). Jeho poslední skica je datována do roku 1949, kdy jej na jaře přepadla vleklá nemoc, která mu již nedovolila toto dílo dokončit.

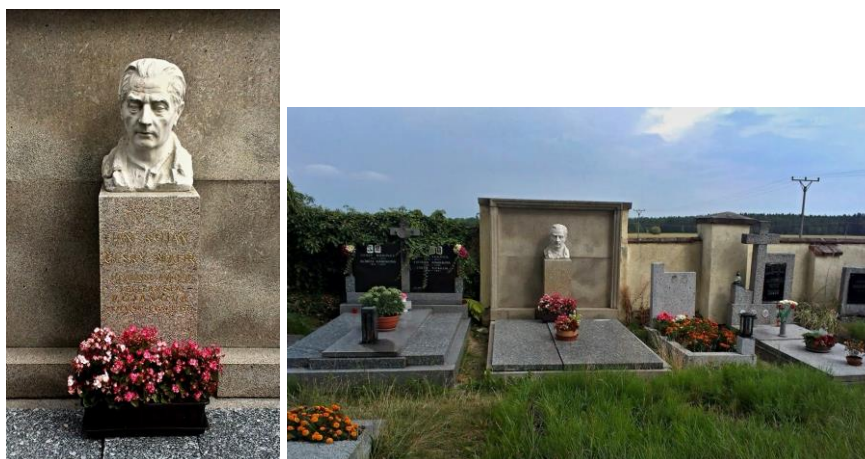

Obr. č. 16 – Jan Kojan s manželkou v sanatoriu (1950).

⁷⁹

SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 1, inv. č. 2, sign. I. B., fol. 51-52.

Jelikož poslední léta trávil Kojan hlavně ve svém domku ve Lhotě, ležel tam až do podzimu. Sotva se Jan Kojan trochu postavil na nohy, rozjel se hned dychtivě k výlovu rybníka Rožmberka, neuposlechl výstrahu lékařovu ani varování dobrých přátel. V sychravém říjnovém povětrí usedl opět na hrázi rybníka a kreslil si své rybáře. A nemoc ho proto schvátla znovu (Míčko, 1961, s. 16). Musel z této své poslední malířské výpravy putovat rovnou do českobudějovické nemocnice. Zemřel zde 5. června 1951, tedy v roce svých nedožitých pětadesátin.⁸⁰ Pochován je blízko svého rodiště na malém vesnickém hřbitůvku v Mladošovicích mezi svými krajany (Stehlík, 1986, s. 186).

Obr. č. 17 a 18 – Kojanův hrob a busta v Mladošovicích.⁸¹

Manželství Kojanových zůstalo bezdětné. Proto, když zemřela roku 1975 i vdova po Janu Kojanovi Jelizaveta Petrovna Kojanová, zůstalo v jejich pražském bytě na pět set obrazů, skic či keramiky. Převážná část této výtvarné pozůstalosti přešla do vlastnictví Alšovy jihočeské galerii v Hluboké nad Vltavou a byla z ní uspořádána stálá výstava v mladošovické školní budově, nikterak nevyužitě a nedávno předtím zrekonstruované. Bohužel vzhledem k odlehlosti místa nebyla tato minigalerie příliš navštěvována, proto byla na konci listopadu roku 1983 v počtu 25 obrazů převezena do Třeboně, kde je nyní vystavena v třeboňské obrazové galerii jako stálá expozice. Společnost Kojanovi dělají další dva významní čeští malíři, jež mají bezprostřední vztah k Třeboni – František Líbal a zasloužilý umělec František Volf.⁸²

⁸⁰ SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 10, inv. č. 15, sign. V. A, novinový článek *Jan Kojan a František Líbal*, vydaný k výstavě obrazů obou umělců v Třeboňském kulturním zpravodaji, autor neuveden.

⁸¹ Soukromý fotoarchiv autorky.

⁸² Zdroj: novinový článek *Obrazy Jana Kojana v Třeboni* v TKZ roku 1984, autor neuveden.

9. srpna 1986 vyšel u příležitosti sta let od narození Jana Kojana článek, jež napsal prof. František Dvořák (1920 – 2015), jeden z našich nejvýznamnějších historiků umění.⁸³ Uvádí zde, že je třeba oddělit Kojana od regionalismu, do jehož sféry bývá obvykle zařazován, jelikož se ve skutečnosti už se svým dílem může plným právem zařadit do hlavního proudu českého malířství dvacátých a třicátých let. Podle Dvořáka Kojanovo dílo „nese výrazné složky úsilí celé své generace, i když nalezl dost specifické rysy při jeho výtvarném ztvárnění“. Janu Kojanovi se prý podařilo z dobově pojatého krajinářství vytvořit ucelenou syntézu, která byla sice vázaná na jeho osobní vztah k třeboňské krajině a vůbec k prostředí jihočeských rybníků a lidem kolem nich, ale podařilo se mu zároveň realizovat dílo širšího významu, naplněné čistotou tvůrčího pojetí. O tom svědčí stálý zájem o jeho tvorbu, kterou v neposlední řadě dokládá také monografie, kterou roku 1961, tedy deset let po umělcově smrti, vydalo nakladatelství Svazu čs. výtvarných umělců (Míčko, 1961).

7.1 Převzetí a uspořádání fondu

Prvním podnětem k převzetí písemné pozůstalosti akademického malíře Jana Kojana byla návštěva jeho pozůstalé manželky Jelizavety Kojanové v třeboňském státním archivu dne 5. června 1974. Dne 19. května 1975 došlo v jejím pražském bytě v Bubenči (Havanská 9) k prvnímu jednání mezi ní a zástupcem onoho archivu. 29. května téhož roku byla sepsána dohoda o postupném předání písemné pozůstalosti a 16. června 1975 si zástupce odvezl její první část, jež obsahovala asi 6 krabic Kojanovy korespondence, dále několik plakátů vyrobených k příležitosti Kojanových výstav, bednička se skleněnými fotografickými negativy reprodukcí Kojanových výtvarných prací a dva balíčky osobní korespondence paní Kojanové, přijaté od jejích příbuzných a přátel.

Předání další části pozůstalosti, jež měla obsahovat převážnou část Kojanových osobních dokumentů jako například rodné a úmrtní listy, vysvědčení ze škol, které absolvoval, korespondenci dokumentující jeho činnost v uměleckých organizacích a orgánech, jeho jednání o zahraničních cestách, o příspěvcích ústředních úřadů a institucí na Kojanovu uměleckou činnost nebo listiny o prodeji jeho některých významných děl uměleckým a správním institucím, bylo ve zmíněné dohodě smluveno na pozdější blíže neurčenou dobu.

15. srpna roku 1975 paní Jelizaveta Kojanová zemřela. Státní oblastní archiv v Třeboni se po tomto zjištění obrátil na obvodní soud pro Prahu 7, aby uplatnil svůj nárok na písemnou

⁸³

Zdroj: <http://www.ceskatelevize.cz/lide/frantisek-dvorak/>

pozůstalost Jana Kojana. Zástupce archivu převzal na výzvu státního notářství pro Prahu 7 zbytek písemností patřících do Kojanovy pozůstalosti. Za přítomnosti Dr. Bartákové z onoho notářství se však zjistilo, že v předávaných materiálech chybí dokumenty, jež měly být archivem převzaty v „blíže neurčené době“, tedy dokumenty nejcennější pro hlubší poznání života a práce Jana Kojana.

Až 24. srpna roku 1976 tedy převzal zástupce třeboňského archivu tyto archiválie: výstavní katalogy spojené s Kojanovým jménem, novinové výstřižky vztahující se na uměleckou činnost Jana Kojana, několik listů popsaných jeho poznámkami a úvahami, dále koncepty dopisů, řadu kapesních kalendářů, zápisníků a náčrtníků se skicami výtvarných námětů, různá sdělení a blahopřání od nejrůznějších odesílatelů, především umělců a blízkých přátel, desítky fotografií, mezi nimiž byly též fotografie jeho prací malířských a sochařských. Tato část pozůstalosti představovala zhruba 7 archivních krabic a všechny převzaté písemnosti měřily asi 1,7 metru (i s obaly).

Dodatečně bylo pracovníky archivu zjištěno, že chybějící část pozůstalosti převzali bezprostředně po smrti paní Kojanové nejbližší žijící příbuzní Jana Kojana, členové rodiny Nováčkovy z Mladošovic (čp. 46). Bylo s nimi zahájeno jednání, které skončilo předáním svazku přejeté Kojanovy korespondence, jež dokumentuje hlavně jeho uměleckou a veřejnou činnost. U této rodiny nadále zůstávají některé listiny, jež je rodina ochotna případným zájemcům o život a dílo Jana Kojana kdykoliv zapůjčit. Archivní fond tohoto malíře uspořádali v letech 1980 a 1981 pracovníci třeboňského státního oblastního archivu Olga Černá a Lubomír Malík. (Černá & Malík, 1981)

Obr. č. 19 – Portrétní fotografie Jana Kojana, nedatováno.

6. Kojanovo dílo v kontextu české krajinomalby

Ottův slovník naučný definuje „krajinomalbu“ neboli „krajinářství“ jako *obor umění malířského, jehož úlohou jest podávati dojem krajiny prostředky malířskými a vyvolati na základě jeho určitý citový a náladový stav v duši divákově*.⁸⁴ Dále je v definici zmíněno, že české krajinářství 19. století vyrůstalo z *počátků velmi chatrných*; pro vzdělání v umu krajinomalby nebylo dlouho u nás žádné odborné školy. Krajinářská speciálka byla v Čechách zřízena teprve roku 1806 a trvala pouze do roku 1818. Vyučoval na ní český klasicistní malíř Karel Postl, který shodou okolností pochází, stejně jako Jan Kojan, z jihu Čech, konkrétně z Bechyně.⁸⁵ Postl hojně zobrazoval pohledy na hrady, zámky či starověká města, po kterých tehdy byla velká poptávka, publikum toužilo hledět na památky své krásné vlasti (Květ, 1940, s. 17).

Z dalších malířů, kteří tvořili převážně na počátku 19. století, bych uvedla především: Františka Xavera Procházku, Antonína Puchernu, Ludvíka Kohla, Václava Aloise Bergera, Martina Tejčka, Vincence Morstadta, Josefa Šemberu a Josefa Bedřicha Zwettlera, který roku 1826 založil novou krajinářskou školu ve svazku s akademií, avšak její trvání bylo krátké. Mezi Postlovy nejnadanější žáky patřil například i Antonín Mánes, jeho pozdější pokračovatel v pedagogickém působení na Akademii a jeden z vedoucích další generace pražských krajinářů.⁸⁶ Krajinářskou školu znovu otevřel roku 1836 a vedl ji až do své smrti, tedy do roku 1843.⁸⁷ Mezi jeho nejčastější náměty patří horská údolí, majestátní horské masivy a zalesněná úbočí (Květ, 1940, s. 18).

Všechny výše jmenované spojuje detailní studium přírody, její formalistní pojetí a klasicistní způsob zobrazování „ideální krajiny“.⁸⁸ Jen pro zajímavost, starý český název pro přírodu je „přírozenost“. Slovo „příroda“ z ruštiny do českého jazyka uvedl český filolog a spisovatel Josef Jungmann (Librová, 1988, s. 98).

⁸⁴ Otto, J. (1900). *Ottův slovník naučný, díl 15.*, heslo Krajinomalba.

⁸⁵ Zdroj: <http://www.patriksimon.cz/autori-detail/karel-postl/242/>.

⁸⁶ Zdroj: <http://www.marold.cz/postl-karel-1769-1818>.

⁸⁷ Zdroj:

<http://www.mestobechyne.cz/redakce/tisk.php?lanG=cs&clanek=106452&slozka=102519&xsekce=106442&as4uOriginalDomain=www.mestobechyne.cz&>

⁸⁸ Otto, J. (1900). *Ottův slovník naučný, díl 15.*, heslo Krajinomalba.

Obr. č. 20 – Karel Postl: „Český Krumlov“ (1810).⁸⁹

Další významné jméno nové generace pražských krajinářů zní August Bedřich Piepenhagen, ač narozen v Německu, žil a tvořil později v Praze. Antonín Mánes a August Piepenhagen odchovali celou řadu žáků. Po smrti Antonína Mánesa převzal výuku na krajinářské škole německý umělec Maxmilian Joseph Haushofer, velice oblíbený profesor. Vyučoval mezi lety 1844 – 1866. Do učebních osnov zařadil plenérovou malbu⁹⁰ a se svými studenty podnikal výlety do přírody, kterou vždy uváděl jako svou hlavní učitelku.⁹¹ Jako nejvýznamnější studenty Haushofera a Mánesa uvádí *Ottův slovník naučný* tato jména: Bedřich Havránek, Eduard Herold, Antonín Liehm, Adolf Kosárek, Adolf Chwala, Julius Mařák, Alois Bubák, Leopold Stephan, Bedřich Wachsmann, Jan Václav Kautský, Würbs, Gruss, Brechler, Kroupa aj.⁹²

Moderní impresionistický směr zavedl v českém krajinářství Antonín Chittussi (1848 – 1891),⁹³ který se během svého pobytu v Paříži inspiroval hlavně umělci tzv. *Barbizonské školy*, kteří se snažili o co největší věrnost přírodě, malovali přímo v terénu a namísto odtažitého akademismu dávali přednost vlastním jedinečným zkušenostem s okolním světem.⁹⁴ Název školy je odvozen od malé dřevorubecké osady Barbizonu ve fontainebleauském lese, kam se tito malíři odebrali, aby mohli nerušeně kontemplovat mezi stromy. Patřil mezi ně například Théodore Rousseau, Jean-François Millet nebo Jules Dupré (Librová, 1988, s. 116). Chittussi se po návratu do Čech usadil na jihu, u Jindřichova Hradce, později dokonce přímo v Třeboni. Začal zde pracovat od roku 1886 a stal se v podstatě objevitelem tohoto kraje a jeho přírodní intimity pro české umění. Jan Květ ho ve svém díle

⁸⁹ Dostupný na

https://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Postl#/media/File:Cesky_Krumlov_1810_Postl.jpg.

⁹⁰ Plenérová malba = malba přímo v přírodě před krajinářským motivem.

⁹¹ Zdroj: <http://www.galeriekroupa.cz/cs/m-68-haushofer-maximilian-1811-1866/>.

⁹² Otto, J. (1900). *Ottův slovník naučný, díl 15.*, heslo Krajinomalba.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Zdroj: http://www.artmuseum.cz/smery_list.php?smer_id=126.

Má vlast dokonce poeticky nazývá „*tlumočnickem krásy našich vod*“ (Květ, 1940, s. 27).

Třeboňský kraj měl pro něho výjimečné kouzlo. „*Byl první z našich krajinářů, kteří pochopili atmosféru jeho podzimních šedí a hnědí, stříbřitě mlžných dvou zavlhlostí i šerem, vše přitlumené do zvláštní tichosti a soustředění*“ (Stehlík, 1986, s. 183). Stejně jako Jan Kojan maloval často jihočeské rybníky, okouzlen jejich klidnými hladinami, jen tu a tam zčeřenými kapřími hřbety. Soubor obrazů s touto tematikou a s názvy jako třeba *Lásenický rybník, Rybník Utopenec, Kapří rybník u Třeboně, Rašeliniště u Člunku* nebo *Rybník Tisý*⁹⁵, patří bezpochyby mezi jeho nejlepší.⁹⁶ V Čechách se mu bohužel velkého uznání nedostalo, proto trpěl nezřídka depresemi.

Antonín Chittussi „kodifikoval po roce 1880 obraz krajiny jako svobodného prostoru moderního umělce budoucnosti“.⁹⁷ Možnost spatřit jeho dílo na vlastní oči se naskytla velmi příhodně tento rok v prostorách Jízďárny Pražského hradu a Galerie Diamant u příležitosti výstavy *Má vlast – Pocta české krajinomalbě* (4.9. – 1.11.2015). Že je krajinomalba stále divácky atraktivním tématem dokládá fakt, že i přes poměrně krátkou dobu, po kterou byla výstava otevřena, ji navštívilo přes 35 000 lidí.⁹⁸

Obr. č. 21 a 22 – obrazy Antonína Chittussiho, které byly vystaveny na výstavě *Má vlast: „Lovětínský rybník“* a „*Údolí*“.⁹⁹

Mezi léty 1887 – 1899 byla vychována generace prof. Julia Edvarda Mařáka, tzv. *Mařákova krajinářská škola*.¹⁰⁰ Julius Mařák je přezdíván jako náš „*největší výtvarný básník lesů*“ (Květ, 1940, s. 26). Pod jeho mimořádným pedagogickým vedením vypsali žáci zvučných jmen: František Kaván, Josef Holub, Ferdinand Engelmüller, Václav Březina,

⁹⁵ Zdroj: http://www.rozhlas.cz/toulky/vysila_praha/_zprava/868-schuzka-chittussi-zacal-ve-triceti--1009435.

⁹⁶ Zdroj: <http://www.marold.cz/chittussi-antonin-1847-1891>.

⁹⁷ Zdroj: <http://www.vystavamavlast.cz/index.php/ceska-krajinomalba>.

⁹⁸ Zdroj: <http://www.vystavamavlast.cz/index.php/novinky/item/175-35-000-navstevniku-vystavy-ma-vlast>.

⁹⁹ Dostupné na <http://www.vystavamavlast.cz/index.php/dila>.

¹⁰⁰ Zdroj: http://www.mgvysociny.cz/vismo/rejstrik.asp?id_org=450032&rh=549.

Bohuslav Dvořák, Alois Kalvoda a především Antonín Slavíček, který vytvořil hned několik typů krajinomalby – secesní, impresionistickou a zvláště expresionistickou (Mrázová, 1977, s. 5). Tito výtvarníci, příslušníci zakladatelské generace českého moderního umění, tvoří „nejpodstatnější spojnicí k variacím krajinomalby dvacátého století“ a na vrchol svých sil se dostávají po roce 1900.¹⁰¹

Datem narození patří Jan Kojan někam mezi „malíře domova“ Václava Rabase a Karla Boháčka (krajináři Umělecké besedy)¹⁰² či Václava Špálu s Rudolfem Kremlíčkou (členové skupiny Tvrdošíjných)¹⁰³. Nic ho k nim však nepoutalo. Stál stranou, zcela izolován od jejich problémů (Krajný, 1979, s. 3). S žádným z nich se osobně nesblížil, a kdyby byl padl ve válce, dnes by ho velmi pravděpodobně nikdo neznal, neboť se do té doby nijak výrazně umělecky neprojevil (Míčko, 1961, s. 8). Trvalo ještě roky, než Kojan našel ten správný směr, kterým by se měl ubírat. Prosadil se sice až ke konci 30. let minulého století, avšak do dějin české krajinomalby se zapsal pevně a trvale.

¹⁰¹ Zdroj: <http://www.vystavamavlast.cz/index.php/ceska-krajinomalba>.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Tamtéž.

Závěr

Jihočeský malíř a význačný člen výboru Sdružení jihočeských výtvarníků Jan Kojan se mi stal po několik měsíců společníkem, ne-li dokonce přítelem. Jeho hodnotná životní práce, jež je promítnuta zhruba do stovky obrazů, znamená veliký úspěch v českém výtvarnictví a mně osobně je o tolik bližší tím, že se v ní odráží charakter jak Kojanova, tak i mého rodného třeboňského kraje. Právě zde prožil mistr Kojan své mládí, jehož bezstarostný svět vzpomínek později prostoupil malířovo nitro a dopomohl mu z prostých dojmů dětství vytvořit monumentální uměleckou sbírku.

Rodný kraj se stal umělci tou nejkrásnější předlohou. Přírodní krásy, různá zátiší, ale hlavně těžkou práci tehdejších obyvatel tohoto jižního koutu Čech, kteří si museli v potu tváře vydobýt své živobytí vlastníma rukama, zobrazil Jan Kojan velkoryse a bez přetvářky, se vši uměleckou poctivostí a svědomitostí. Břehy rybníků, kapři a bělice, podobizny venkovského lidu, matný svit vodních ploch, typická mlhovitost jihočeského kraje i panoramatické scény Rybolovu posloužily Kojanovi jako námět, na němž se s přibývajícimi roky neustále prohlubovala ucelenost barevného podání.

Ačkoliv Kojanovy začátky nebyly nikterak lehké, nevzdal se a opřel se pevně do díla svou povahou houževnatého Jihočecha. Vždy, když budu kráčet po hrázi některého z našich třeboňských rybníků, vzpomenu si na malíře, kterého nezlomilo vlhko, chladno, podzimní mlhy ani deště. Někdy jen s náčrtníkem, jindy i s barvami a plátnem, za každého počasírazil si nebojácně Jan Kojan cestu kupředu, aby pro budoucí generace zachoval v barvách vyvedenou duši svého milovaného kraje, kraje zamlklého a uzavřeného, jež se pro nás na mistrových plátnech otevírá v plné kráse a opravdovosti, a pochopitelně také ducha jeho obyvatel, kteří dokázali proměnit pusté mokřady a slatiny v plodivou půdu, lesy a rybníky.

Hlavní přínos své práce spatřuji v tom, že jsou v ní obsaženy jak věcné informace, které jsou čtenáři běžně dostupné na internetu, v různých knihách o výtvarném umění či uměleckých monografiích, tak osobní deníkové záznamy Jana Kojana. Dohromady tyto informace vytváří ucelené dílo, syntézu dvou náhledů, tedy vnějšího objektivního a vnitřního subjektivního. Doufám, že tato bakalářská práce pomůže oživit zájem o Kojanovo dílo a v celkovém kontextu i o Třeboňsko jako takové. Ještě jednou bych chtěla na tomto místě poděkovat zaměstnancům Státního oblastního archivu v Třeboni, kteří mi umožnili dostat se k tolika vzácným materiálům a pramenům, jež se našeho jihočeského mistra týkají.

Přílohy

1. Jan Kojan: Můj vztah k českému jihu

Na úplný závěr bych ráda předala slovo samotnému umělci, a to skrz jeho rozhlasový projev, který byl otištěn 17. 11. 1937 v časopise Jihočeský obzor formou fejetonu pod názvem *Jan Kojan – Můj vztah k českému jihu*.

„Můj poměr k venkovu je upřímný a hluboký. Jsem ze selského rodu. Můj otec Jakub Kojan hospodařil po svých předcích na selské usedlosti ve vsi Kojákovcích jihozápadně od Třeboně. Tam jsem se roku 1886 narodil. Typická ulicovitá ves se školou, třemi rybníky, rozdělená silnicí, leží v kraji rovinatém a do dálky se od ní táhnou po každé straně přímé pásy polí, uzavřené věncem modravých lesů. To bylo místo mého dětství. Chodil jsem tam do školy, pásal dobytek a pracoval na poli. Již tehdy s láskou jsem si začal zobrazovati vše, co mě doma obklopovalo. Dělal jsem to ovšem svým dětským způsobem. Naše vrata byla plná panáků, koní, kohoutů a jiných maleb, za něž jsem někdy i dostal. Otec choval včely a jeho nové úly jsem pomaloval národními ornamenty v nejdívočejších barvách. Kojákovským sousedům se to líbilo a musel jsem malovati i pro ně. To byli moji první zákazníci.

Můj učitel přiměl otce, že mě dal studovati. Po absolvování střední školy v Českých Budějovicích a odborných škol v Bechyni a v Praze jsem končil na malířské akademii u profesora Krattnera. Ten soustavně obracel můj zájem k dílu Mikoláše Alše a k našemu venkovu. U něho jsem namaloval zejména větší obraz *Procesí* v roce 1914 a po světové válce ještě *Pouť na vsi* a *Posvícení*. Potom jsem začal pracovati zcela samostatně.

Staří hospodáři v mé rodné obci postupně předávali v té době své statky mladým, mým vrstevníkům, kteří zakládali nové generace selských rodů, staří odcházeli na výměnek. To byly náměty k několika mým dalším obrazům. V letní době jsem se ženou jezdíval na několikátýdenní pobyt k bratru hospodáři do vsi Mladošovic. Je tu starobylý, z daleka viditelný kostel, do něhož se rázovitý venkovský lid z celé farnosti scházel každou neděli na mše, třikrát do roka na poutě s nezbytnou hlučnou muzikou. Bližším stykem měl jsem příležitost poznati duši toho lidu a utajený půvab kraje, přilnul jsem k nim a nikdy jsem netoužil po cizině.

Za ateliér při mých pracích malířských sloužil mně sál bratrovy hospody. V šenkovně jsem si všimal typických postav místních sousedů, kteří se v parných dnech přicházeli osvěžiti

douškem piva a na chvíli posedět. Postavy mladé i letité, ale formu i výraz obličeje měli všichni jako vytesané v hlubokých výrazných tazích – důsledek to tvrdého života venkovského. Rád jsem s těmi rozšafnými lidmi pohovořil. Svěřovali se mi se svým hospodářstvím, vzali mě do svých statků, aby se pochlubili se svými strakami a býky, někde i koňmi, kteří opravdu stáli za podívanou. „To jsou netolické“, říkali s pýchou. V neděli chodívali k bratrovi na kuželky nebo na karty, a tak jsem měl své modely celé odpůldne pěkně pohromadě.

Od mládí jsem s oblibou chytával ryby a paběrkoval při výloveh selských rybníků. Chodil jsem i na lovy velkých panských a městských rybníků, kde lovili typičtí pěšáci z Třeboně. Líbily se jim jejich robustní postavy v těžkých kožených úborech. Od nás nejbližší velký rybník byl Spolský u vsi stejného jména. Tam jsem nejdříve začal kreslit celý rybolov a pak studovati blíže celé rybářské prostředí. V baště pod hrázi Spolského rybníka bydlel baštýř Horák, osmáhlý, vysoký a silný s krásným profilem a výrazným obličejem – skutečná chlouba třeboňské fišpartaje. Toho jsem požádal, aby mi ve svém koženém úboru postál modelem, a ve svém hospodském ateliéru v Mladošovicích jsem ho také vymaloval. Staří schwarzenberští rybáři, lidé jako hory, rozložité a vousaté, byli opravdovými typy malířskými. Jezdil jsem za nimi na kole po jejich baštách, rozptýlených od sebe na hodiny cesty a leckdy jsem se při tom řádně zapotil. Baštýři Karták na Flukhauze u Lomnice, Porod od Tří facek u Suchdola, Vondrka z Chlumu stejně jako třeboňský fišmejstr Martin Prokeš, sádecký Pudil a jiní ochotně mně stáli modelem.

Celý ten svět mého domova, o němž jsem se tu stručně zmínil jako syn svého kraje, vystupuje svými lidmi, zvířaty a věcmi v mém díle. Chci svou práci oslaviti rodnou půdu, pracujícího člověka a jeho život v ovzduší prostoupeném mlhami blat a rybníků jihočeských. Jsem na Třeboňsku šťasten jako člověk i jako umělec. Narodím-li se ještě jednou, vrátím se tam zas a budu malovat svůj krásný milý kraj znovu.“

2. Kojanovy výstavy

VÝSTAVY

- Od roku 1919 na všech členských výstavách Jednoty umělců výtvarných v Praze.
- Od roku 1929 na všech výstavách Sdružení jihočeských výtvarníků v Českých Budějovicích, v Praze, v Táboře, v Brně, v Sezimově Ústí a jiných jihočeských městech.
- Roku 1928 na Výstavě soudobé kultury v Brně.
- Roku 1930 soubor s pěti malíři Jednoty umělců výtvarných v Obecním domě v Praze.
- Roku 1935 soubor s K. Holanem, P. Kotíkem a F. V. Mokrým v Galerii Marie Šnoblové v Praze.
- V letech 1936, 1937, 1938, 1939, 1940, 1941, 1942 na výstavě Zlínského salonu.
- V letech 1939, 1940, 1942 na výstavě Národ svým výtvarným umělcům v Praze.
- Roku 1940 na výstavě Současných malířů v galerii Kronského v Praze.
- V letech 1940, 1941 na výstavách Soudobého českého umění v paláci Bílá labuť.

VLASTNÍ SOUBORY

- Roku 1920 v Rubešově galerii.
- Roku 1928 soubor obrazů z Třebońska v Topičově salonu.
- Roku 1935 s malířem Holým v Moravské Ostravě.
- Roku 1937 souborná výstava v Obecním domě města Prahy.
- Roku 1942 souborná výstava v Topičově salonu.
- Roku 1942 souborná výstava na Kladně.

VÝSTAVY V CIZINĚ

- Roku 1929 s Jednotou umělců výtvarných v Oslu.
- Roku 1932 s Jednotou umělců výtvarných ve Vídni.
- Roku 1934 na výstavě českého a slovenského umění ve Vídni.
- Roku 1937 na výstavě českého a slovenského umění v Moskvě a Leningradě.
- Roku 1939 na Biennale v Benátkách.¹⁰⁴

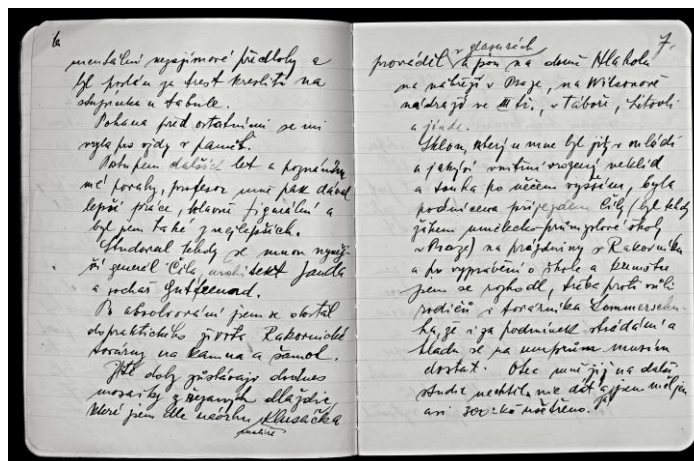
¹⁰⁴

Zdroj: Kovárna, F. (1945). *Jan Kojan*. Česká grafická Unie.

3. Obrázková příloha

Obr. č. 23 – Kojanovo potvrzení o studiu na UMPRUM.¹⁰⁵

Obr. č. 24 – Ukázka z Kojanova deníku.

Obr. č. 25 – Kojanova tvorba z továrny v Rakovníku, 1922.

¹⁰⁵

Zdroj obrázků č. 1 – 4, 6 – 9, 11 – 16, 19 a 23 – 95: SOAT, odd. Třeboň, Kojan Jan, akademický malíř, kart. 11, inv. č. 18, sign. V. D.

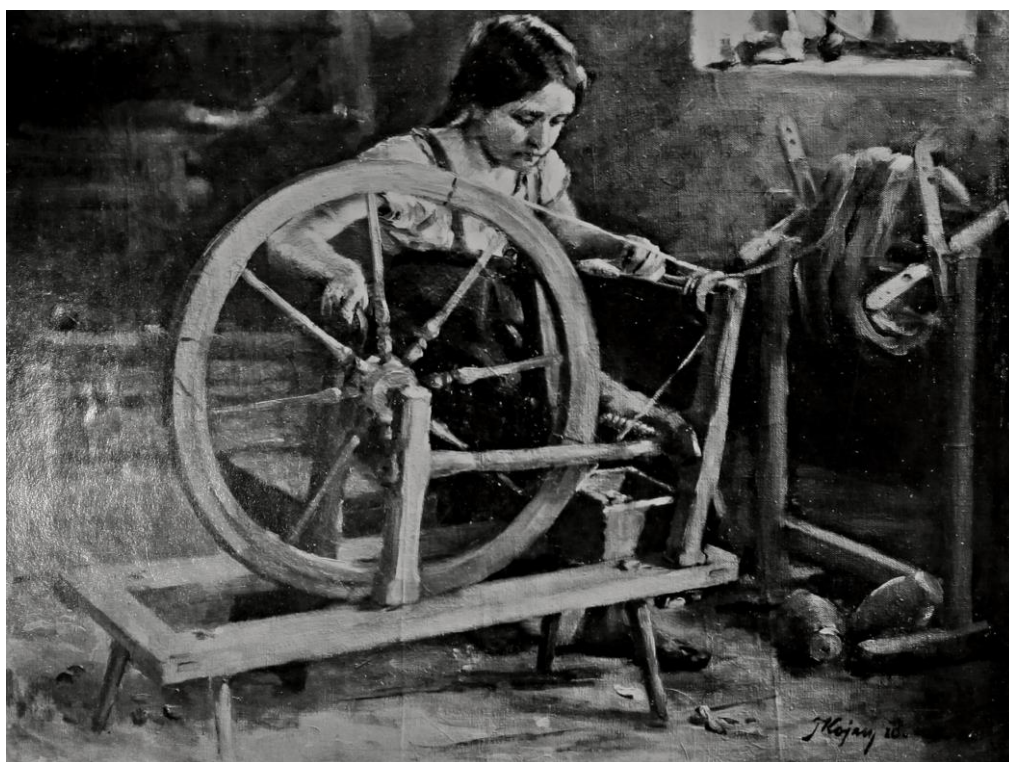
Obr. č. 26 – Školačka, 1919.

Obr. č. 27 – Stařena při šití, 1919.

Obr. č. 28 – Krájení hub, 1919.

Obr. č. 29 – Navíječka cívek, 1919.

Obr. č. 30 – Bakchantka, 1920.

Obr. č. 31 – Hřібky, 1920.

Obr. č. 32 – Selská rodina na poli, 1921.

Obr. č. 33 – Velikonoční procesí, 1921.

Obr. č. 34 – Nakládání ryb na sádkách, 1921-22.

Obr. č. 35 – Návrat z pole, 1923.

Obr. č. 36 – Paběrkování, 1924.

Obr. č. 37 – Autoportrét, 1925.

Obr. č. 38 – Mladá matka, 1925.

Obr. č. 39 – Dva venkovani, 1925.

Obr. č. 40 – Sekáč, 1925.

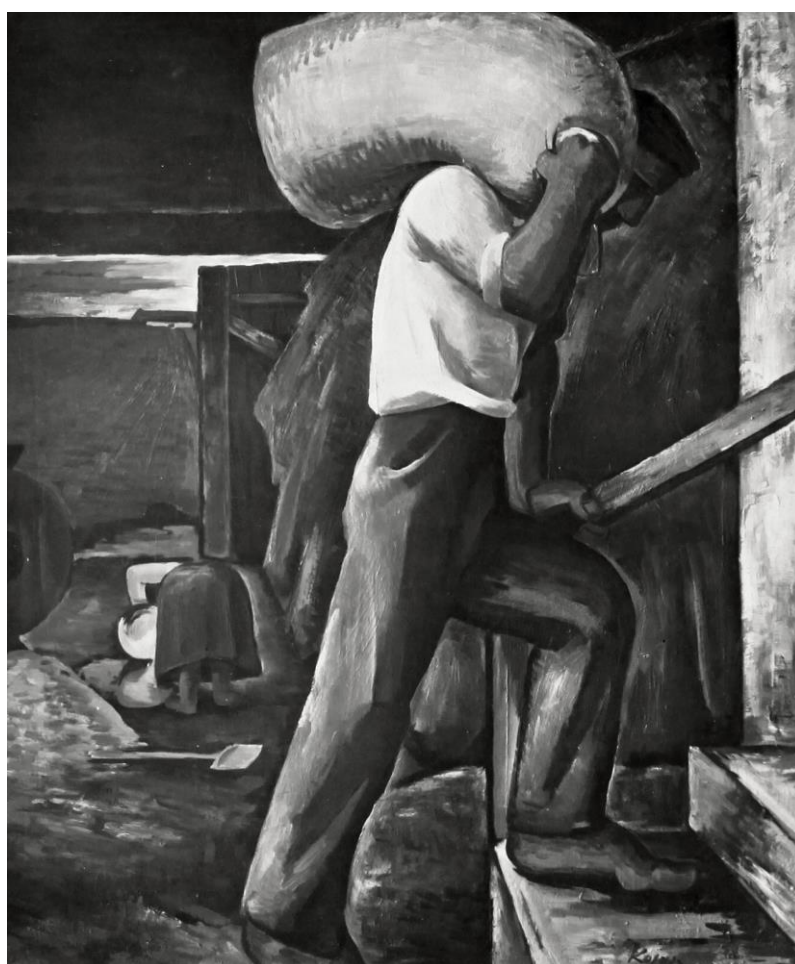
Obr. č. 41 – Portrét choti, 1925.

Obr. č. 42 – Výměnkář, 1925.

Obr. č. 43 – Večer, 1925.

Obr. č. 44 – Na sýpku, 1926.

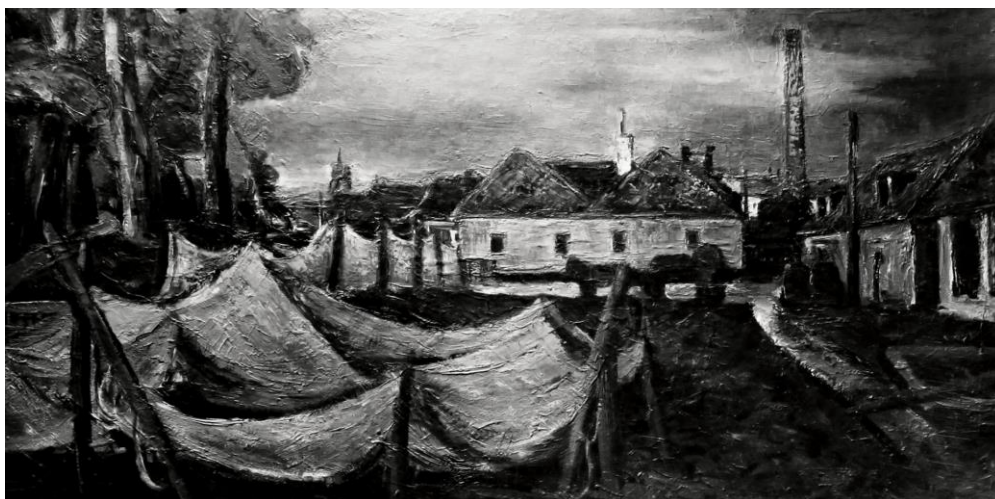
Obr. č. 45 – Ryby na blátě, 1926.

Obr. č. 46 – Děvče na paběrkách, 1927.

Obr. č. 47 – Padlé duby, 1927.

Obr. č. 48 – Sušení sítí, 1927.

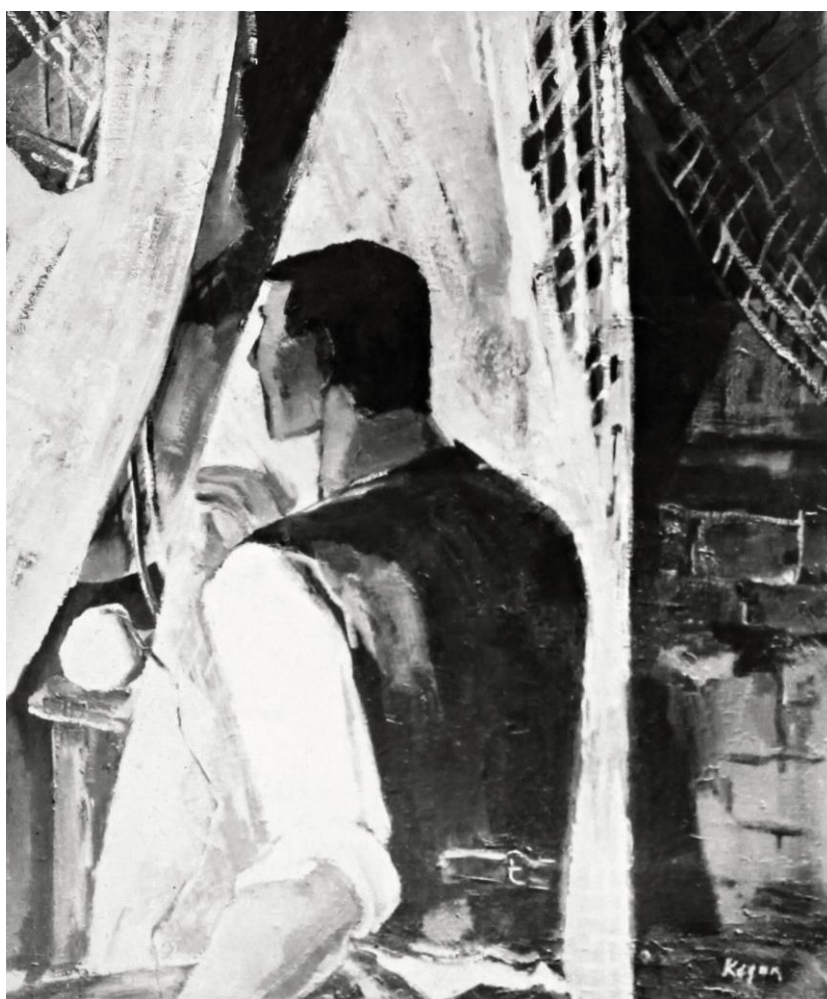
Obr. č. 49 – Zátah, 1927.

Obr. č. 50 – Zátiší s kádí, 1927.

Obr. č. 51 – Rybář na hlídce, 1928.

Obr. č. 52 – Potřhané sítě, 1929.

Obr. č. 53 – Prodavačka ryb, 1929.

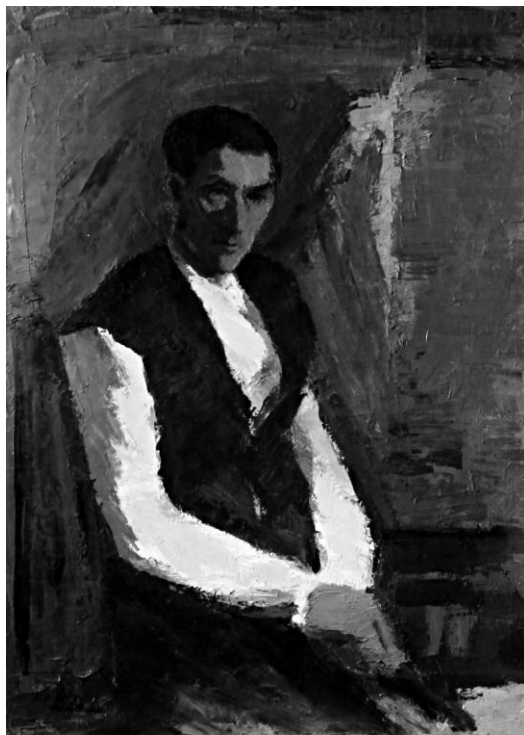
Obr. č. 54 – Rybář na vazbě, 1929.

Obr. č. 55 – Zátiší se sumcem, 1929.

Obr. č. 56 – Borkoviště, 1929-30.

Obr. č. 57 – Portrét otce, 1930.

Obr. č. 58 – Rybolov, 1932-34.

Obr. č. 59 – Sedlák u piva, 1931.

Obr. č. 60 – Rybník, 1934.

Obr. č. 61 – Počítání ryb, 1934.

Obr. č. 62 – Odpočívající ženy, 1935.

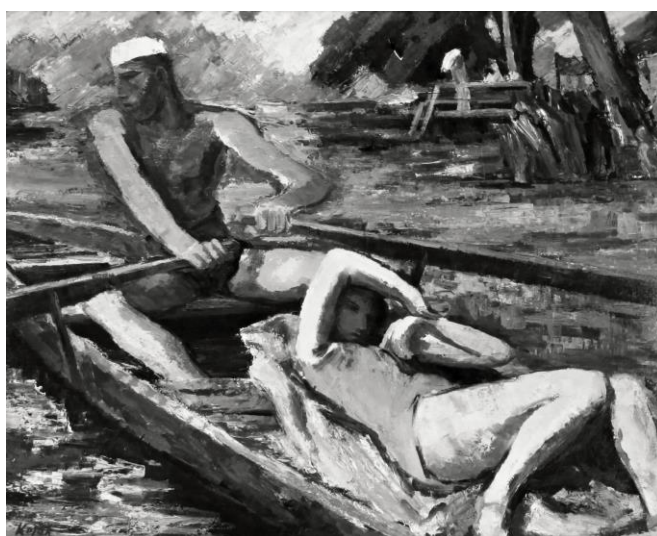
Obr. č. 63 – Selský dvůr, 1935.

Obr. č. 64 – Stodola u rybníka, 1935.

Obr. č. 65 – Stůl s kaprem, 1935.

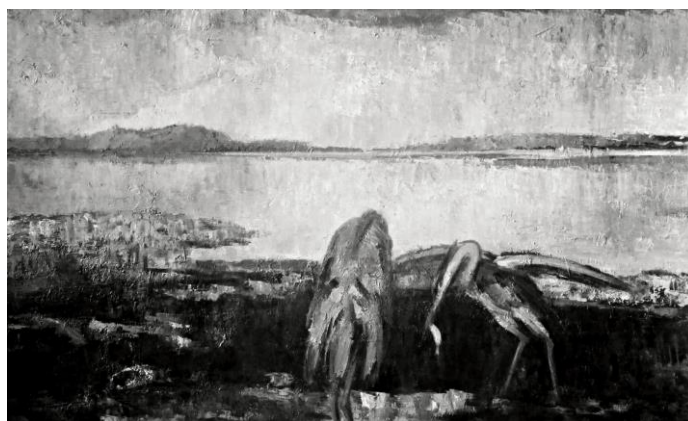
Obr. č. 66 – V létě, 1935.

Obr. č. 67 – Vrby na louce, 1935.

Obr. č. 68 – Zátíší s kropicí a melounem, 1935.

Obr. č. 69 – Volavky na rybníku, 1936.

Obr. č. 70 – Večeře, 1936.

Obr. č. 71 – Krmíč, 1936.

Obr. č. 72 – Kráva s teletem, 1937.

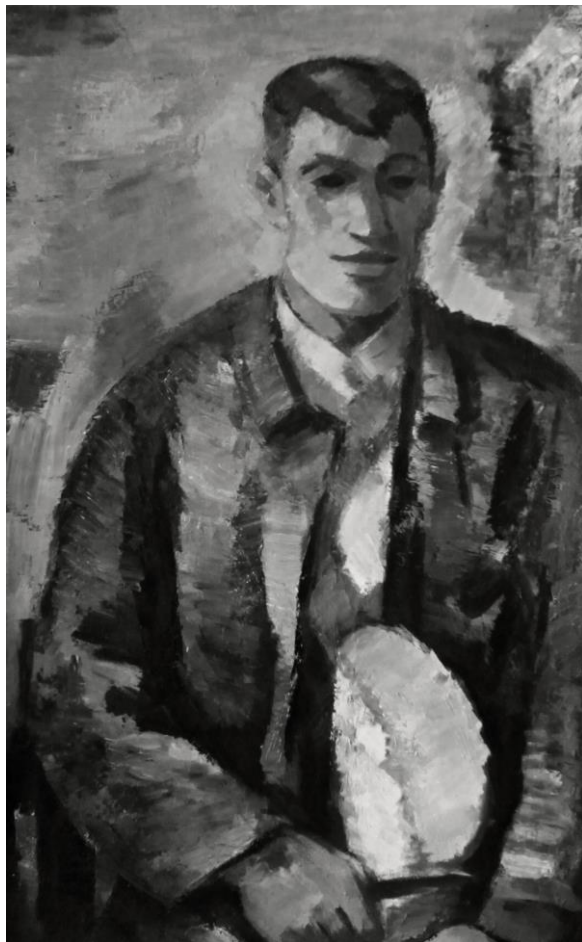
Obr. č. 73 – Štiky v koši, 1937.

Obr. č. 74 – Rybář s keserem, 1937.

Obr. č. 75 – Žena s máselnicí, 1937.

Obr. č. 76 – Muž s chlebem, 1937.

Obr. č. 77 – Mladý hospodář se ženou, 1939.

Obr. č. 78 – Klepač kosal, 1940.

Obr. č. 79 – Průjezd do statku, 1940.

Obr. č. 80 – Rybář na hrázi, 1940.

Obr. č. 81 – Selka s díží, 1940.

Obr. č. 82 – Tři kapři, 1941.

Obr. č. 83 – Zlatí líni s košíkem, 1941.

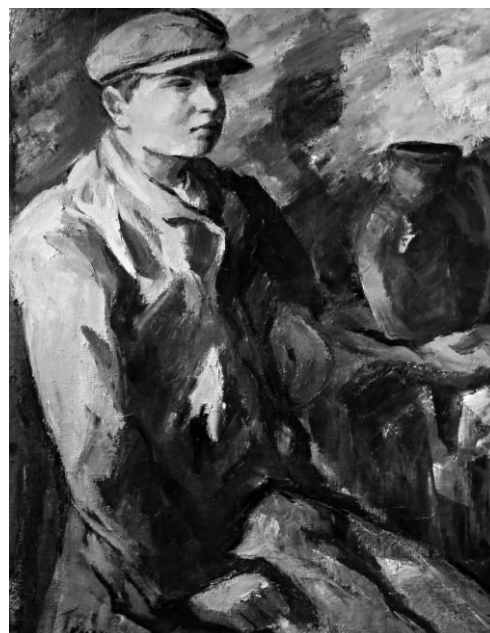
Obr. č. 84 – Rybáři při lovu, 1941.

Obr. č. 85 – Rybář v kolně, 1942.

Obr. č. 86 – Venkovská dívka, 1942.

Obr. č. 87 – Venkovský chlapec, 1942.

Obr. č. 88 – Vybírání ryb, 1943.

Obr. č. 89 – Rybáři vynášejí síť, 1943.

Obr. č. 90 – Slovený rybník, 1943.

Obr. č. 91 – Rybáři vyjeli k zátahu, 1944.

Obr. č. 92 – Malý rybolov, 1947.

Obr. č. 93 – Výlov rybníka ve vsi, 1948.

Obr. č. 94 – Rybáři na hrázi, nedatováno.

Obr. č. 95 – Rybáři s lodí, nedatováno.

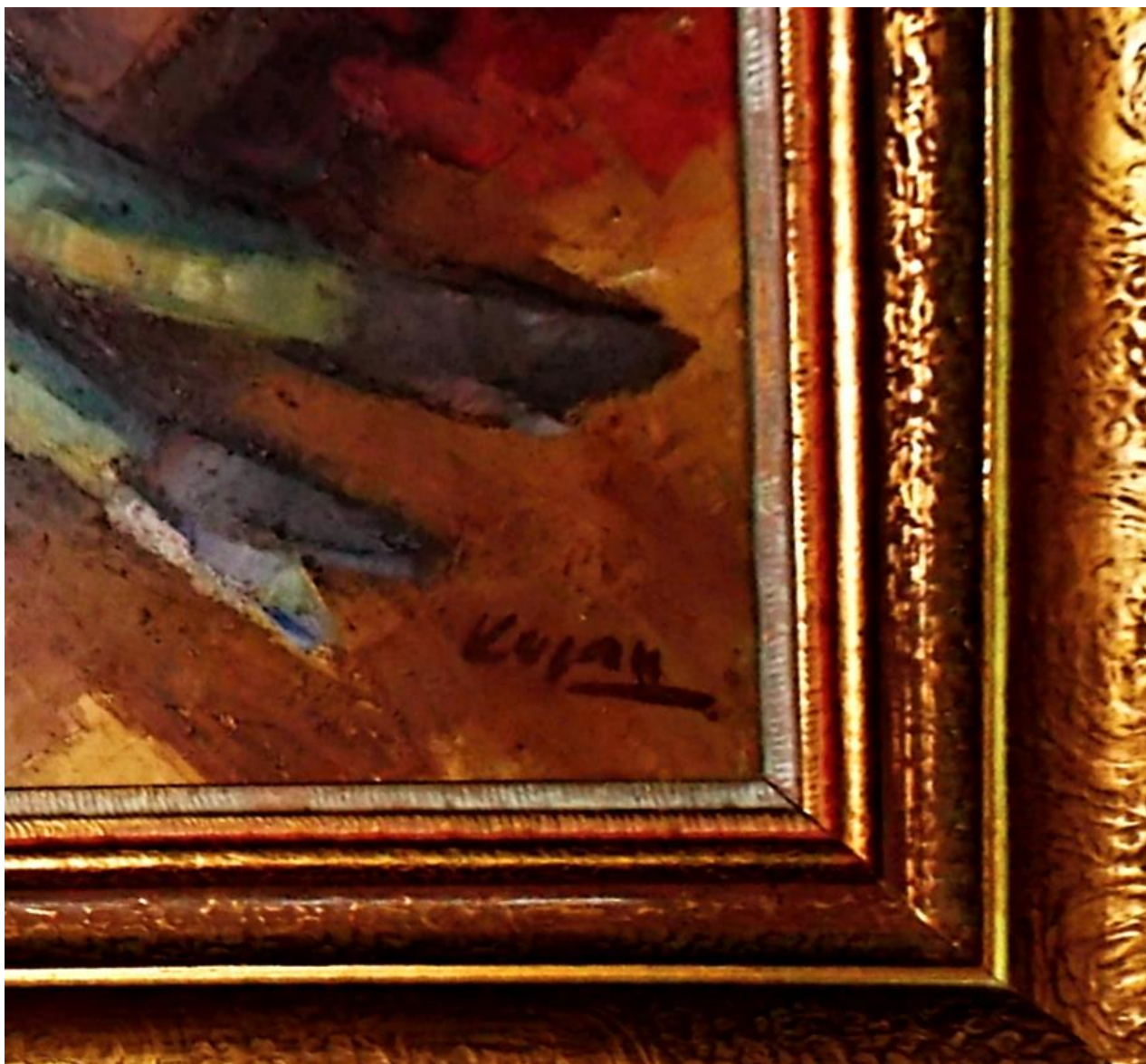
Obr. č. 96

Obr. č. 97

Obr. č. 98

Obr. č. 99¹⁰⁶

¹⁰⁶ Obrazy zachycené na obr. č. 96 – 99, originální díla malíře Jana Kojana, jsou soukromým vlastnictvím rodiny Obstů z Lomnice nad Lužnicí.

Seznam použitých zdrojů

I. Literatura

- Baleka, J. (1997). *Výtvarné umění – výkladový slovník*. Academia
- Berka, R. (2006). *Kdo byl kdo v českém a moravském rybářství*. Rybářské sdružení ČR
- Černá, O. & Malík, L. (1981). *Pozůstalost akademického malíře Jana Kojana*. SOA Třeboň
- Kolář, J. (1992). *Roky v dnech*. Odeon
- Kovárna, F. (1945). *Jan Kojan*. Česká grafická Unie
- Kovárna, F. (1932). *Současné malířství*. Orbis
- Krajný, M. (1979). *Jan Kojan*. Jihočeské nakladatelství
- Květ, J. (1940). *Má vlast – Česká krajina v díle našich malířů*. Orbis
- Lahoda, V. (1998). *Dějiny českého výtvarného umění. Díl 4/2. 1890-1938*. Academia
- Librová, H. (1988). *Láska ke krajině?*. Blok
- Míčko, M. (1961). *Jan Kojan*. Nakladatelství československých výtvarných umělců
- Mokrý, F. V. & Moravec, A. & Šimek, R. G. (1939). *Jihočeští malíři a básníci*. Praha: Jaroslav Šimek
- Mrázová, M. (1977). *Současná krajinomalba*. Odeon
- Rouček, R. (1934). *Jan Kojan – studie o malířově díle*. Sdružení jihočeských výtvarníků
- Stehlík, L. (1987). *U krbu*. Československý spisovatel
- Stehlík, L. (1986). *Země zamyšlená, díl 2*. Československý spisovatel

2. Internetové zdroje

<http://www.vystavamavlast.cz/>

<http://www.artmuseum.cz/>

<http://www.pdfknihy.maxzone.eu/otto.html>

<http://www.ceskatelevize.cz/>

<http://www.rozhlas.cz/>

<https://leporelo.info/encyklopedie-1>

<http://muzeum-trebon.cz/>

<http://www.ptejteseknihovny.cz/>

<http://www.ifp.cz/>

<http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/sdruzeni-jihoceskych-vytvarniku>

<http://www.juv-novasin.cz/>

<http://www.umeleckabeseda.cz/umelecka-beseda/historie>

3. Archivní dokumenty

Pozůstalost akademického malíře Jana Kojana: SOA v Třeboni, odd. Třeboň, fond: Kojan Jan, akademický malíř, zn. fondu I/10, datace: 1894–1951 (1975)

- **Osobní dokumenty a písemnosti: Osobní dokumenty a průkazy** (potvrzení o studiu na akademii výtvarných umění v Praze v r. 1912-21, opis domovského listu, propouštěcí list z branné moci, občanská legitimace, legitimace umělecko-průmyslové školy v Praze, spolkové a svazové průkazy např. o členství v Jednotě umělců výtvarných, ve Sdružení jihočeských výtvarníků, ve Svazu přátel SSSR, v Umělecké besedě apod.) – SOA v Třeboni, kart. 1, inv. č. 1, sign. I. A.

Datace: 1903 – 1951

- **Osobní dokumenty a písemnosti: Ostatní osobní písemnosti** (životopisné a jiné poznámky, úvahy a vzpomínky, 35 kapesních poznámkových kalendářů s různými poznámkami, koncepty dopisů, náčrtky apod.) – SOA v Třeboni, kart. 1, inv. č. 2, sign. I. B.

Datace: 1908 – 1946

- **Záležitosti týkající se nemoci a smrti Jana Kojana** (lékařské nálezy, stvrzenky o úhradě léčebných nákladů, dopisy jeho uměleckých přátel a primáře českobudějovické nemocnice dr. Tomečky v době nemoci, úmrtní oznámení, kondolenční dopisy, opisy písemností týkajících se pohřebních nákladů, vzájemná poslední vůle, notářská korespondence k pozůstalostnímu jednání, opisy dokladů o rodinných majetkových poměrech včetně přehledu o nákladech na léčení apod.) – SOA v Třeboni, kart. 2, inv. č. 3, sign. I. C.

Datace: 1945 – 1951

- **Ilustrační materiál: Tiskoviny** (novinové a časopisové výstřižky s články o Kojanově životě a tvorbě, tiskové reprodukce Kojanových obrazů ve formě pohlednic, novoročenek apod.) – SOA v Třeboni, kart. 10, inv. č. 15, sign. V. A.

Datace: 1920 – 1951

- **Ilustrační materiál: Rukopisné poznámky Kojanovy manželky** (poznámky obsahující konkrétní údaje o jeho osobním životě i umělecké tvorbě v letech 1920 – 1950)
- **Ilustrační materiál: Fotografie** (osobní a rodinné fotografie, fotografické reprodukce Kojanových obrazů, kreseb, plastik a keramiky) – SOA v Třeboni, kart. 11, inv. č. 18, sign. V. D.
Datace: 1903 – 1951